

Creatieve Broedplaatsen in Amsterdamse achterstandswijken

Master Thesis

Lotte Tims

S0907561

Master Management van de Publieke Sector

Scriptiebegeleider: Dr. Anchrit Wille

2^e Beoordelaar: Dr. Caspar van den Berg

11 augustus 2016

Voorwoord

Voor u ligt de Master Thesis ‘Creatieve Broedplaatsen in Amsterdamse achterstandswijken’. De Master Thesis is geschreven in het kader van mijn afstuderen van de Master Management van de Publieke Sector aan de Faculteit Governance and Global Affairs van de Universiteit Leiden. Graag wil ik mijn dank uitspreken aan dr. Anchrit Wille voor de fijne begeleiding gedurende het proces. Daarnaast wil ik alle geïnterviewden bedanken voor hun waardevolle inzichten. Het copyright van de Master Thesis en de verantwoordelijkheid voor de inhoud liggen bij de auteur.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	Pagina 4
Hoofdstuk 1: Inleiding.....	Pagina 5
1.1 Creative city script van Amsterdam.....	Pagina 5
1.2 Verhipsteren van de achterstandsbuurt.....	Pagina 7
1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen.....	Pagina 7
1.4 Maatschappelijk en wetenschappelijke relevantie.....	Pagina 9
Hoofdstuk 2: Theorie.....	Pagina 10
2.1 De creatieve klasse.....	Pagina 10
2.2 Kenmerken van een creative city.....	Pagina 12
2.3 Neo-Bohemia.....	Pagina 14
2.4 De socialiserings- en sociale isolatiethese.....	Pagina 14
2.5 Creatieve betrokkenheid in stedelijke ontwikkeling in Nederlandse wijken.....	Pagina 16
2.6 De gevolgen van sociale menging.....	Pagina 17
2.7 Gemeenschapsontwikkelingsrol van de creatieve klasse.....	Pagina 19
2.8 Verwachtingen.....	Pagina 20
Hoofdstuk 3: Onderzoeksdesign.....	Pagina 22
3.1 Operationalisering.....	Pagina 22
3.2 Materiaalverzameling kwalitatief onderzoek.....	Pagina 25
3.3 Validiteit en betrouwbaarheid.....	Pagina 26
Hoofdstuk 4: Atelier- en Broedplaatsenbeleid.....	Pagina 27
4.1 Aanleiding vorming beleid.....	Pagina 27
4.2 Doelstelling.....	Pagina 29

4.3 Beleidsinstrumenten.....	Pagina 29
4.4 Actoren.....	Pagina 30
4.5 Beleidstheorie.....	Pagina 31
Hoofdstuk 5: Effecten van het Broedplaatsenbeleid op stedelijke ontwikkeling.....	Pagina 33
5.1 Economische factoren.....	Pagina 36
5.2 Sociaal-culturele factoren.....	Pagina 38
5.3 Demografische factoren.....	Pagina 39
5.4 Leefbaarheid.....	Pagina 41
Hoofdstuk 6: Creatieve broedplaatsen in Amsterdam Noord en Nieuw-West.....	Pagina 43
6.1 Creatieve klasse in Amsterdam Noord.....	Pagina 44
6.2 Creatieve klasse in Amsterdam Nieuw-West.....	Pagina 48
6.3 Verklaring beleidseffectiviteit.....	Pagina 51
6.4 Vergelijking twee cases.....	Pagina 55
Hoofdstuk 7: Analyse en conclusie.....	Pagina 59
7.1 Samenvatting en beantwoording onderzoeksvraag.....	Pagina 59
7.2 Beleidsevaluatie: het trekken van lessen.....	Pagina 61
7.3 Reflectie beleidstheorie.....	Pagina 61
7.4 Beperkingen empirisch onderzoek.....	Pagina 62
Literatuurlijst.....	Pagina 64
Appendix: Transcriptie interviews	

Samenvatting

Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid biedt jonge getalenteerde kunstenaars en creatieve ondernemers een werkplek voor een lage huur in de gemeente Amsterdam. Op deze manier hoopt het gemeentebestuur creatief talent aan de stad te kunnen binden. Het beleid is gebaseerd op de ideeën van de Amerikaan Richard Florida die een relatie ziet tussen de vestigingskeuze van de creatieve klasse en een stedelijke ontwikkeling van een achterstandswijk. De kunstenaars zouden een gentrificatieproces in werking zetten. Om te onderzoeken of het beleid van de gemeente Amsterdam werkt, wordt in dit onderzoek een evaluatie van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid uitgevoerd. De beleidsevaluatie wordt onderverdeeld in een kwantitatief en een kwalitatief onderzoek. Om de opwaardering van de zeven stadsdelen te kunnen meten, zijn indicatoren opgesteld binnen vier verschillende factoren: economisch, sociaal-cultureel en demografische factoren en de leefbaarheid. De analyse van statistische gegevens laat geen duidelijk verandering zien in de stadsdelen om te kunnen concluderen dat de vestiging van culturele broedplaatsen een gentrificatieproces in gang zet. In het aanvullende kwalitatieve onderzoek wordt door middel van negen interviews met verschillende belanghebbende binnen de uitvoering van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid, onderzocht wat de invloed is van een creatieve broedplaats op twee achterstandswijken. Twee casebeschrijvingen van de stadsdelen Amsterdam Noord en Nieuw-West worden gemaakt en met elkaar vergeleken om vervolgens per factor na te gaan of er een verandering is opgetreden.

Hoofdstuk 1: Inleiding

Nadat de financiering van de ‘harde’ aanpak van de stedelijke ontwikkeling van het Amsterdamse stadsdeel Nieuw-West, namelijk het sloop-en-nieuwbouwbeleid, tijdelijk werd stopgezet door de crisis, besloot de gemeente Amsterdam voor een zachtere aanpak te kiezen. Door middel van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid hoopte de gemeente Amsterdam stadsdeel Nieuw-West leefbaarder te kunnen maken (Griffioen, 2014). Het hoofdzakelijke doel van het Broedplaatsenbeleid is om betaalbare ateliers voor creatieve ondernemers en kunstenaars beschikbaar te stellen. Al sinds 1999 heeft dit beleid geleid tot de realisatie van vijftig culturele broedplaatsen in de gemeente Amsterdam. De culturele broedplaatsen, en het culturele imago dat Amsterdam verkrijgt door onder andere dit Broedplaatsenbeleid, zouden bedrijven als MTV en de Apple flagstore naar Amsterdam moeten trekken. Het is voor de gemeente Amsterdam belangrijk om de toestroom van creatieve ondernemers en kunstenaars in goede banen te leiden door te zorgen voor werkplekken en woonruimten. Deze creatieve sector is volgens de gemeente van belang voor de “creatieve, economische, sociale en ruimtelijke vitaliteit van Amsterdam” (Bureau Broedplaatsen, 2012: 2).

1.1 Creative city script van Amsterdam

Kunstenaars krijgen indirect de sociale en economische functie toegespeeld om nieuwe impulsen te geven aan achterstelde wijken. Kunstenaars zouden volgens het beleid namelijk buurtgenoten moeten kunnen betrekken bij culturele activiteiten in hun creatieve broedplaats. Volgens de theorie van Richard Florida (2011) kan een verband worden gelegd tussen de vestigingskeuze van kunstenaars en een ontwikkeling van de desbetreffende wijk. De creatieve ondernemers en kunstenaars behoren tot de *Super-Creative Core* van de creatieve klasse en kunnen een achterstandswijk aantrekkelijker maken voor andere hoogopgeleide en getalenteerde mensen met verschillende genders, etnische achtergronden en seksuele voorkeuren, onder andere door de openheid die ze uitstralen (Florida, 2011: 233). Richard Lloyd (2002) sluit met zijn theorie hierbij aan. Door middel van de *residential gentrification* zal de achterstandswijk nieuwe bevoorrechte stadsbewoners aantrekken die de vestiging van kunstenaars ervaren als onderdeel van een *rich urban life* (Lloyd, 2002: 530). De stedelijke ontwikkeling in de achterstandswijken in Amsterdam kan dus onder andere gemeten worden door de verandering in de samenstelling van de buurtbewoners te onderzoeken.

De theorie van Richard Florida heeft veel kritiek ontvangen. Jamie Peck (2012) geeft een kritische analyse op de ontvangst van creativiteitsbeleid in Amsterdam. Peck onderzoekt hoe

creativiteitsbeleid in de praktijk werkt en wat de consequenties zijn voor de politiek van het stadsbeleid (Peck, 2012: 462). Creativiteitsbeleid lijkt een overheersende aanwezigheid te hebben gekregen zonder dat de voorspelde sociaaleconomische resultaten duidelijk zichtbaar zijn (Peck, 2012: 464). Florida noemt in zijn boek een aantal elementen die een stad creatief kunnen maken, waaronder etnische diversiteit en een dynamische stedelijke cultuur. Om het proces naar een creatieve stad te starten, hoefde de stad Amsterdam niet veel te veranderen aan zijn eigen cultuur omdat veel van deze elementen al aanwezig waren. Door middel van het ‘creative city script’ kan er gesproken worden een herontdekking van de stad (Peck, 2012: 465). Voordat Florida met zijn creative city-theorie bekend werd, was de cultuur binnen de stad ‘gewoon’ een gegeven. “Florida’s intervention was the game-changing moment” (Peck, 2012: 466). Na Florida ontstaat er een economisering van het Amsterdamse cultuurbeleid. Investerings in kunst moesten bijvoorbeeld economische beweegredenen hebben, wat voor een culturele hoofdstad als Amsterdam opmerkelijk was (Peck, 2012: 467). Een duidelijke economische groei blijft uit, het gemeentebestuur neemt uiteindelijk het besluit afscheid te nemen van de controversiële theorie van Florida en neemt zijn oude laid-back positie in op het gebied van creativiteitsbeleid (Peck, 2012: 470). Amsterdam behoorde vóór de inzet van de creativiteitsbeleid tot de top van de creatieve steden in Europa, maar kan met deze positie niet worden gezien niets te doen. Het creativiteitsbeleid legitimeert het stadsbestuur politiek leesbare besluiten te kunnen nemen ten behoeve van de economische groei en stedelijke ontwikkeling (Peck, 2012: 473). De creatieve industrie zou door beleidsmakers als instrument worden gebruikt voor andere gentrificatie of marketing doeleinden zoals het terugdringen van criminaliteit, om geld te kunnen besparen (Peck, 2012: 474). Op deze manier kan uitgeput beleid goedkoop hersteld worden in de populaire wijze van creativiteit (Peck, 2012: 475).

Volgens de journalist Roel Griffioen wordt de creatieve klasse door dit beleid de taak opgelegd achterstandswijken gentrificeren, een taak die volgens hem uitgevoerd zou moeten worden direct door de gemeente Amsterdam zelf. De functie van de vestiging van de culturele sector in achterstandswijken is niet geheel duidelijk en daar kan de gemeente van profiteren. Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid heeft voornamelijk als doel om voor creatieve ondernemers en kunstenaars passende huisvesting te creëren. Indirect hoopt de gemeente dat de sociale functie van de culturele broedplaatsen een ‘zacht’ proces van stedelijke ontwikkeling teweeg brengt. Griffioen stelt dat door de sluiting van een groot aantal buurthuizen en andere instellingen met sociale functies, de gemeente door de indirecte sociale functie van de broedplaatsen minder hoeft te investeren. Griffioen is bang dat de

bezuinigingen op dit soort sociale instanties uiteindelijk zal gaan leiden tot een Amerikaans systeem waar buurthuizen tegenwoordig een luxe zijn (Griffioen, 2014). De gemeente hoopt door bezuinigingen op onder andere buurthuizen en de oprichting van meer culturele broedplaatsen geld te kunnen besparen en toch zijn doel te kunnen behalen. De vraag is of de culturele broedplaatsen ook daadwerkelijk deze sociale functie van buurthuizen over kunnen nemen.

1.2 Verhipsteren van de achterstandsbuurt

Er kunnen ook een aantal neveneffecten opspelen door middel van de vestiging van de creatieve klasse in een achterstandswijk. Het zogenoemd verhipsteren van een achterstandsbuurt kan leiden tot huisprijzen die door de huidige buurtbewoners niet meer zijn te betalen. De succesvolle hipster, yup en bakfietsmoeder drijven op deze manier de mensen die minder succesvol zijn de stad uit. Een voorbeeld hierbij is de Van der Pekstraat in Amsterdam Noord. Deze wijk heeft een aantal aantrekkelijke voorzieningen zoals het filmmuseum, de Tolhuistuin en pontjes naar het centrum dichtbij gelegen, en is daarom aantrekkelijk en betaalbaar voor jonge mensen. De gentrificatie is ook in Amsterdam Noord in werking gezet. Hoogleraar sociologie Jan Rath pleit echter dat de zogenoemde rafelranden van de stad, de rafelwijken, ook nodig zijn. Volgens Rath leidt de keuze om de creatieve klasse, door middel van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid, de ruimte te bieden in de gehele stad tot steeds minder ruimte voor creativiteit. Wanneer een wijk door de aanwezigheid van de creatieve klasse in populariteit stijgt, zullen de huisprijzen hierin meegaan. De nieuwe opkomende creatieve klasse zal deze verhoogde prijzen niet kunnen betalen, de populaire buurt is minder toegankelijk geworden. Volgens Rath wordt er een bevolkingspolitiek door het gemeentebestuur gevoerd waarin steeds minder woningen voor de bewoners met de laagste inkomens beschikbaar zal worden gemaakt. Zij zullen uiteindelijk naar goedkope woningen buiten Amsterdam zoals in Almere en Purmerend worden verdreven. De gewenste sociaaleconomische menging van de achterstandswijk zou volgens Rath ook uitblijven. Vele culturen wonen met elkaar in éénzelfde buurt maar de diversiteit blijft vooral leuk om naar te kijken, maar daar blijft het dan ook bij (*Het Parool*, 14 februari 2015).

1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen

De kunstenaars die in de creatieve broedplaatsen een atelier huren zouden een sociale en economische functie kunnen vervullen en een gentrificatie in gang zetten met verschillende positieve en negatieve effecten als gevolg. In dit onderzoek zal worden nagegaan wat de

invloed van culturele broedplaatsen is in een achterstandswijk. De volgende onderzoeksvraag staat centraal in het onderzoek:

In hoeverre heeft de inzet van culturele broedplaatsen invloed op de stedelijke ontwikkeling in achterstandswijken in Amsterdam?

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zal een evaluatieonderzoek worden uitgevoerd. Vanuit verschillende wetenschappelijk theoretische invalshoeken wordt een samenhang waargenomen tussen kunstenaars en creatieve ondernemers én een stedelijke ontwikkeling. Aan de hand van de theorie van Florida worden in hoofdstuk twee verschillende recente onderzoeken beschreven die ieder een eigen standpunt hebben ingenomen over de effecten van creatief beleid op stedelijke ontwikkeling. Vanuit deze bevindingen zullen verwachtingen worden opgesteld waar in het laatste hoofdstuk op in wordt gegaan of deze verwachtingen van toepassing zijn op het eigen empirisch onderzoek over het Atelier- en Broedplaatsenbeleid in de gemeente Amsterdam. Aan de hand van de volgende drie deelvragen zal de beleidsevaluatie vorm worden gegeven:

1. Wat is de invulling van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid in de gemeente Amsterdam? (hoofdstuk 4)

Voordat de invloed van creatieve broedplaatsen op de Amsterdamse wijken kan worden onderzocht, zal eerst de inhoud van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid worden weergegeven in hoofdstuk vier. Onder andere zal worden besproken wat de aanleiding en de doelstelling van het Broedplaatsenbeleid zijn, welke beleidsinstrumenten worden ingezet, welke actoren betrokken zijn en wat de beleidstheorie van het broedplaatsenbeleid is.

2. Is er een verandering opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid in de verschillende stadswijken in Amsterdam? (hoofdstuk 5 en 6)

3. Waarom werkt het Atelier- en Broedplaatsenbeleid wel of niet? (hoofdstuk 6)

Om na te gaan of er veranderingen zijn opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid zal in hoofdstuk vijf de stedelijke ontwikkeling van de zeven stadsdelen van de gemeente Amsterdam in kaart worden gebracht. Aan de hand van deze resultaten worden twee analyse-eenheden gekozen, namelijk de stadsdelen Amsterdam Noord en Nieuw-West. In hoofdstuk zes wordt in deze twee stadsdelen in een kwalitatief onderzoek de invloed van de oprichting van culturele broedplaatsen op zijn omgeving geanalyseerd.

Allereerst zal een beschrijving worden gemaakt van iedere casus om deze vervolgens met elkaar te vergelijken. Tenslotte zal in hoofdstuk zeven een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag en zal onder andere worden bekeken of het Atelier- en Broedplaatsenbeleid dat gebaseerd is op de theorie van Florida werkt en onder welke condities.

1.4 Maatschappelijk en wetenschappelijke relevantie

Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid heeft als voornaamste doel om kunstenaars en creatieve ondernemers voor een lage huur de ruimte te bieden om zich te kunnen ontwikkelen en cultureel te blijven produceren. Dat de culturele broedplaatsen de achterstandswijken ontwikkelen en economisch aantrekkelijker maken, wordt door de gemeente Amsterdam gesuggereerd maar is in de praktijk nog niet vastgesteld (Griffioen, 2014). De gemeente Amsterdam heeft tijdelijk de investering in een harde aanpak van stedelijke ontwikkeling stilgezet en daarnaast wordt ook geld bezuinigd door de sluiting van een groot aantal buurthuizen. Het is maatschappelijk relevant om te onderzoeken of het Atelier- en Broedplaatsenbeleid ook daadwerkelijk de sociale functie van de opwaardering van de wijken heeft overgenomen. Het boek van Richard Florida richt zich vooral op de grote mediabedrijven die aangetrokken worden door de creatieve bewoners van achterstandswijken en is dus voornamelijk gericht op de economische verandering. Onduidelijk blijft in hoeverre de stadswijken die hij beschrijft ook daadwerkelijk een ontwikkeling doormaken. Volgens Florida verandert de samenstelling van de bewoners in de achterstandswijken waardoor een stedelijke ontwikkeling plaats vindt. Naast de vraag of deze ontwikkeling zich ook daadwerkelijk voortdoet in het empirische onderzoek zullen naast de demografische verandering een aantal verschillende factoren worden onderzocht. Eén van die factoren zal de leefbaarheid van de stadswijk zijn.

Hoofdstuk 2: Theorie

Het onderzoek richt zich op de kunstenaars en creatieve ondernemers die werkzaam zijn in een creatieve broedplaats en in hoeverre zij invloed kunnen uitvoeren op de achterstandswijk waarin de broedplaats is gevestigd. De Amerikaan Richard Florida beschrijft in zijn boek ‘The Rise of the Creative Class Revisited’ (2011) de samenhang tussen de vestiging van de Creative Class in achterstandswijken en daarmee de opwaardering van deze wijken. De beleidstheorie achter het Atelier- en Broedplaatsenbeleid is geïnspireerd op deze theorie van Florida. Naast Florida zullen verschillende andere schrijvers met hun onderzoek gericht op de effecten van de inzet van de creatieve klasse of creatief beleid in achterstandswijken aan bod komen in dit onderzoek. Aan de hand van deze theorieën zullen aan het eind van dit hoofdstuk vijf verwachtingen worden opgesteld. Deze verwachtingen zijn voorlopige antwoorden op de onderzoeksvraag en worden onderzocht in het empirisch onderzoek.

2.1 De creatieve klasse

Florida stelt in zijn boek dat de *Creative Class* als dé motor achter stedelijke ontwikkeling kan worden gezien. Creativiteit zou de drijfkracht achter een economische groei zijn, waarmee de Creative Class van grote waarde is vanwege de invloed die zij uit kan voeren. Florida probeert in zijn boek factoren te onderscheiden die bepaalde regio’s en steden laten groeien en welvarender maken (Florida, 2011: 21 preface). Om een economische groei door te kunnen maken, moeten bedrijven worden aangetrokken. Deze bedrijven creëren nieuwe banen waar weer nieuwe hoogopgeleide mensen op afkomen. Florida zijn bevindingen tonen echter aan dat bedrijven zich naar toekomstige werknemers verplaatsen in plaats van vice versa, met in het bijzonder opgeleide creatieve mensen. De focus verschuift naar de vestigingskeuze van deze opgeleide mensen. (Florida, 2011: 22 preface). Aan de hand van een Bohemian Index kan gemeten worden hoeveel creatieve individuen in een bepaalde regio wonen. De Bohemian Index toont aan dat deze opgeleide mensen zich willen vestigen op plekken waar de tolerantie en diversiteit van mensen groot is (Florida, 2011: 23 preface).

Websters’s woordenboek geeft de volgende betekenis bij het woord ‘creativity’: “the ability to create meaningful new forms” (Florida, 2011: 6). Florida geeft een aantal kernpunten weer met betrekking tot het begrip ‘creativiteit’. Het eerste punt dat Florida maakt, is dat creativiteit noodzakelijk is voor het werken en leven in deze tijd (Florida, 2011: 15). De creatieve ethos is een afspiegeling van de normen en waarden die creativiteit voeden. Een ondersteunende omgeving met vele sociale, culturele en economische drijfveren is daarbij

essentieel (Florida, 2011: 16). Daarnaast benadrukt Florida dat een creatief proces tevens een sociaal proces is, waarbij een bepaalde vorm van organisatie noodzakelijk is (Florida, 2011: 16). Creativiteit kan groeien wanneer een unieke sociale omgeving aanwezig is, waarin diversiteit en ruimdenkendheid van belang zijn. Leden van de Creative Class verzetten zich tegen traditionele groepsgerichte normen en streven daarom een hoge mate van individualiteit na (Florida, 2011: 56). De Creative Class geeft de voorkeur aan een diverse en open omgeving zodat iedere verschillende individu, ongeacht zijn gender, seksuele voorkeur of ras, hier tussenin past (Florida, 2011: 57-58). Florida refereert in zijn boek naar Simonton die vier hoofdkenmerken noemt voor een creatieve omgeving: domein activiteit, etnische diversiteit, intellectuele ontvankelijkheid en politieke openheid (Florida, 2011: 22). Met de opkomst van een Creative Class, is dus ook een nieuwe werkomgeving, lifestyle en woonbuurt ontstaan (Florida, 2011: 16). Jane Jacobs brengt het boek 'The Death and Life of Great American Cities' (1960) uit waarin ze de diversiteit en creativiteit van stadswijken roemt (Florida, 2011: 27). Net als Florida benadrukt Jacobs dat onder andere diversiteit noodzakelijk is om creativiteit en innovatie te kunnen bereiken (Florida, 2011: 28).

Creativiteit houdt niet enkel de ontwikkeling in van volledig nieuwe uitvindingen en producten, het is een proces dat met kleine stapjes op een incrementele wijze voortduurt. Florida verdeelt de Creative Class in twee delen, namelijk de *Super-Creative Core* en de *creative professionals*. Het hoogste soort van creatief werk is het creëren van nieuwe vormen en designs. Wetenschappers, schrijvers, architecten en dichters creëren nieuwe vormen behoren daarom allen tot de Super-Creative Core (Florida, 2011: 38). De creative professionals werken in kennisindustrieën van onder andere de gezondheidszorg, bedrijfsmanagement en financiële diensten en bezitten dankzij hun hoge opleiding veel *human capital* waarmee ze op een creatieve manier problemen kunnen oplossen (Florida, 2011: 39). Om een creatief proces aan te houden is een sociale en economische omgeving noodzakelijk. De artistieke en culturele creativiteit stimuleert de economische en technologische creativiteit (Florida, 2011: 6). In tegenstelling tot de *working class* en de *service class* wordt de Creative Class betaald om gebruik te maken van hun intellect (Florida, 2011: 9). De samenleving kan worden onderverdeeld op basis van het deelgenomen onderwijsniveau, de arbeidssector waarin men werkt en de buurt waarin men woont. Er is volgens Florida sprake van een steeds groter wordende geografische segregatie van de Creative Class en de andere klassen (Florida, 2011: 11). Er vinden echter sociale en economische veranderingen plaats dankzij de opkomst aan de Creative Class en daarmee de opkomst van een creatieve economie (Florida, 2011: 11).

Naast de positieve ontwikkelingen spelen er ook een aantal negatieve neveneffecten op waaronder de verhoging van de huisprijzen (Florida, 2011: 194). Om de (geografische) segmentatie van de samenleving tegen te gaan zullen alternatieven als sociale welzijnsbeleidsprogramma geen oplossing bieden. Om andere klassen deel te kunnen laten nemen aan de nieuwe creatieve economie, zal gebruikt moeten worden gemaakt van de aangeboren creativiteit van deze laagopgeleide working class (Florida, 2011: 10).

2.2 Kenmerken van een creative city

Hoe bepalen creatieve mensen waar ze willen leven en werken? Zoals eerder genoemd, voelt de Creative Class zich aangetrokken tot een omgeving waarin diversiteit en individualiteit vooraanstaand zijn. Daarnaast moet er een overvloed aan kwaliteitsvoorzieningen en ervaringen aanwezig zijn om hun creatieve identiteit te kunnen bekrachtigen. Creatieve centra beschikken over een habitat waarin artistieke, technologische, economische creativiteit kan gronden en opbloeien (Florida, 2011: 186). Wanneer creatieve mensen samenkomen in een creatief centrum zal ieder van hen productiever worden, waarmee de collectieve creativiteit en de economische groei groter zal worden. Volgens de *human capital*-theorie, die dicht bij de theorie van Florida ligt, zal in een stad waar een hoog aantal opgeleide mensen zich gevestigd hebben, deze sneller groeien en makkelijker meer nieuw talent kunnen aantrekken (Florida, 2011: 194).

Florida benoemt significante kenmerken die een stad *creative* kan maken. De drie T's, namelijk talent, technologie en tolerantie, kunnen worden gezien als de variabelen die een stad tot een *creative city* kan verheffen (Pratt, 2008: 108). Om als stad een constante economische groei te behouden en te kunnen innoveren is het noodzakelijk dat alle drie T's aanwezig zijn (Florida, 2011: 228). Uit het onderzoek van Florida blijkt een sterke correlatie tussen plaatsen die ontstaan voor immigratie, homoseksuelen, artiesten en een sociaaleconomische integratie van groepen met verschillende etnische achtergronden én plekken die een *high-quality* economische groei doormaken (Florida, 2011: 233). Florida constateert dat mensen aangetrokken worden door dit soort plekken omdat ze lage drempels tot toetreden hebben, nieuwkomers voelen zich snel geaccepteerd (Florida, 2011: 234). Naast de openheid en diversiteit van plaatsen, wordt het belang aangegeven van de rol van voorzieningen voor een economische groei. Florida citeert uit het onderzoek van Glaser dat de toekomst van de meeste steden afhankelijk is van het feit in hoeverre zij aantrekkelijk is voor consumenten (Florida, 2011: 239). Aan de hand van de Bohemian Index kan gemeten worden

waar artiesten, muzikanten en schrijvers wonen en dus op welke plekken een artistiek en creatief klimaat heerst (Florida, 2011: 240). Na het uitbrengen van Florida zijn boek, bleek dat de Bohemian Index een sterke voorspeller is van regionale huisprijzen (Florida, 2011: 241). Naast dat de artiesten, kunstenaars en bohemiennes een aantrekkingskracht hebben voor andere leden van de Creative Class, zijn ze zelf ook selectieve kopers van huizen in buurten waar authenticiteit, esthetiek en voorzieningen samenkomen. Daarnaast reflecteert en straalt de aanwezigheid van de bohemienne populatie een signaal van openheid uit. Deze openheid leidt tot een laagdrempeligheid van een plek wat vervolgens weer nieuw talent en human capital aantrekt (Florida, 2011: 245).

Waarom kiezen getalenteerde mensen, die behoren tot de Creative Class, voor bepaalde plekken? Florida zijn antwoord op deze vraag is *quality of place*. Hij refereert hier naar “the unique set of characteristics that defines a place and makes it attractive” (Florida, 2011: 280). Er kan hierbij worden gesproken van een vierde T, namelijk *Territorial Assets*. Een kwaliteit of plek kan drie verschillende dimensies hebben. De eerste vraag die gesteld kan worden is ‘Wat is er op de plek aanwezig?’; naast de bebouwde omgeving moet er ook natuur aanwezig zijn. De tweede vraag is ‘Wie leven er op deze plek?’; een diversiteit aan mensen die met elkaar interacteren en elkaar prikkels geven zodat ze ieder een leven kunnen opbouwen in de gemeenschap. De laatste vraag is ‘Wat is voor bedrijvigheid is er op deze plek gaande?’; een actief en levendige *streetlife* waarin veel activiteiten buitenshuis worden ondernomen zoals het beleven van kunst en muziek (Florida, 2011: 281). Het dynamische en participerend straatleven trekt de creatieve klasse aan. Een plek moet niet af zijn, ze willen graag onderdeel zijn van het vormen van de community. Het is niet zo zeer het geval dat de Creatieve Class wereldverbeteraars willen zijn, maar ze hebben het verlangen om eigen identiteiten op plekken te vestigen en plekken op te bouwen waar hun identiteiten in reflecteren en krachtiger maken (Florida, 2011: 299).

Dit proces, een revitalisatie, kan een positieve invloed op de buurt hebben. Echter kan een revitalisatie leiden tot een gentrificatie, met de negatieve gevolgen van dien zoals verhoogde huisprijzen en daarmee de verplaatsing van de huidige buurtbewoners (Florida, 2011: 281). Volgens Florida is de gentrificatie van de buurten met een *streetlife* een negatieve ontwikkeling. De leden van de Creative Class hebben verschillende leeftijden en lifestyles. Wanneer een jonge artiest of kunstenaar naar een stad verhuist zal zijn eerste woning een lage huur moeten hebben. Zodra de kunstenaar meer geld zal gaan verdienen en ouder wordt,

zullen zijn behoeften veranderen en zal een andere buurt hem meer aantrekken. Wanneer populariteit stijgt in de dynamische streetlife buurten en daarmee de verhoging van de huiswaarden, dan zal voor de nieuwe generatie van de Creatieve Class geen plek zijn (Florida, 2011: 282).

2.3 Neo-Bohemia

Richard Lloyd zijn artikel ‘Neo-Bohemia: Art and neighborhood redevelopment in Chicago’ (2002) sluit aan bij de theorie van Florida. Lloyd voert een casestudy uit van de buurt Wickerpark in Chicago. Hij ontwikkelt in zijn artikel het ruimtelijke fenomeen Neo Bohemia, wat suggereert dat culturele ontwikkeling van verouderde stadswijken door het culturele aanbod en elementen van de street level cultuur, niet alleen een middel is om stedelijke consumenten te trekken maar ook nieuwe mediabedrijven in een post-industriële (post-Fordist) stad (Lloyd, 2002: 517). De concentratie van diversiteit binnen steden creëert mogelijkheden voor culturele productie (Lloyd, 2002: 523). Door de vestiging van de creatieve talenten binnen de buurt ontstaat een sfeer van innovatie waar de nieuwe mediabedrijven van profiteren. Ook zien deze bedrijven in deze creatieve individuen potentiële werknemers (Lloyd, 2002: 522).

Neo-Bohemia ondersteunt de residential gentrification van de oude stadswijken. Dit houdt in dat door culturele innovatie nieuwe en meer financieel vrije mensen zich zullen vestigen in de desbetreffende wijk (Lloyd, 2002: 517). Lloyd noemt deze bevoorrechte stadsbewoners ook wel de ‘yuppies’, een term die ook in Nederland niet onbekend is (Lloyd, 2002: 525). De yuppies ervaren de aanwezigheid van de creatieve individuen als een onderdeel van een *rich urban life* (Lloyd, 2002: 530). Net als Florida stelt Lloyd dat de opwaardering van een dergelijke wijk door middel van residential gentrification ook zijn nadelen kan hebben. Door de gentrificatie verdwijnt de street level cultuur langzaam, en wordt de stadswijk vernieuwd (Lloyd, 2002: 529). Artiesten en kunstenaars zijn zich gaan vestigen in de verouderde stadswijken vanwege de street level diversiteit, wat voor hen het beeld van een authentieke stedelijke ervaring is. Daarnaast zijn de ruimtes naar hun behoeftes betaalbaar (Lloyd, 2002: 528). Deze bewoners betreuren het nieuwe straatbeeld wat zij zelf tot stand hebben gebracht, wat ook wel *imperialist nostalgia* wordt genoemd (Lloyd, 2002: 529).

2.4 De socialiserings- en sociale isolatiethese

De creatieve sector zou nieuwe hoogopgeleide ‘yuppies’ naar de achterstandswijken moeten trekken volgens Lloyd (2002). De komst van deze nieuwe buurtbewoners kan verschillende

sociale processen in gang zetten. Volgens Pinkster (2008) gentrificeert een buurt omdat de oude bewoners worden verdrongen naar goedkopere woningen buiten de stad. Afgevraagd kan worden of de komst van de creatieve klasse een buurteffect heeft op de sociale mobiliteit van de huidige lager opgeleide bewoners. Kortom, kan een buurt ook ontwikkelen en een economische groei doormaken wanneer deze bewoners op hun huidige plek blijven wonen?

De socialiseringstheorie neemt aan dat interactie met andere mensen het gedrag en de normen en waarden vormt van deze individuen (Pinkster, 2008: 21). Voordat een creatieve klasse zich vestigt in een achterstandswijk bestaat er onder de bewoners 'normaal' gedrag dat af kan wijken van de normen en waarden in de rest van de Nederlandse samenleving. Er wordt ook wel gesproken van 'besmettelijke' werkloosheid wat inhoudt dat in een buurt waar veel werkloosheid heerst, de noodzaak om een baan te vinden afneemt omdat werkloos zijn als 'normaal' wordt ervaren (Pinkster, 2008: 21). Direct sociaal contact is volgens de socialiseringstheorie geen voorwaarde voor een socialisering binnen een buurt, het gedrag van anderen kan ook op een afstand worden waargenomen. De theorie stelt dat een werkloze bewoner in een sociaaleconomisch gemengde buurt meer gemotiveerd wordt om een baan te gaan zoeken dan wanneer hij zijn burens ieder ochtend wel naar hun werk ziet vertrekken. Het sociale contact met de burens hoeft hierbij niet noodzakelijk te zijn (Pinkster, 2008: 22). Een culturele broedplaats kan voor positieve buurteffecten zorgen. De afwijkende normen van de creatieve klasse zou door middel van interactie het gedrag van de buurtbewoners kunnen veranderen. Echter kan worden afgevraagd of het noodzakelijk is voor de werkende buurtbewoner in een sociaaleconomisch gemengde buurt om werkzaam te moeten zijn binnen de creatieve sector.

Een tweede verklarende theorie is de sociale isolatietheorie. Om de sociale positie te kunnen verbeteren moeten kansarme bewoners toegang hebben tot sociale hulpbronnen. Wanneer deze bewoners genooddaakt zijn zich sociaal te isoleren in een achterstandswijk zal de toegang tot de hulpbronnen beperkt zijn. Sociale relaties kunnen de positie op de arbeidsmarkt verbeteren door middel van informatie en sociale steun (Pinkster, 2008: 22). Aan de hand van de theses zou geconcludeerd kunnen worden dat sociale interactie met buurtbewoners in achterstandswijken een negatief effect heeft en in sociaaleconomische gemengde wijken een positief effect met betrekking tot de sociale mobiliteit. Het ontbreken van sociale relaties in een achterstandswijk is echter ook niet wenselijk en kan leiden tot anonimiteit en een gebrek aan sociale controle. Deze situatie kan tot gevolg hebben dat gevoelens van onveiligheid en de

criminaliteit sterker worden. Er moet echter rekening worden gehouden met een onderscheid tussen een sociale segregatie en een woonsegregatie, voornamelijk in het geval van de sociale isolatiethese. Sociale relaties met buurtbewoners worden steeds minder vanzelfsprekend. Individuen zitten in verschillende sociale netwerken waardoor het makkelijker wordt om langs andere mensen die in eenzelfde buurt wonen, heen te leven. Sociale relaties met buurtbewoners zijn niet meer noodzakelijk. Wanneer sociale verklaringen voor buurteffecten worden onderzocht moet dus rekening worden gehouden met de mate van interactie tussen buurtbewoners (Pinkster, 2008: 24).

2.5 Creatieve betrokkenheid in stedelijke ontwikkeling in Nederlandse wijken

Zowel Florida als Lloyd voeren hun onderzoeken in de Verenigde Staten uit. In Nederland publiceerden Zebracki en Smulders (2012) een vergelijkende casestudy uit over de sociaal-ruimtelijke gevolgen van het gebruik van de creatieve sector in processen van stedelijke ontwikkeling. In het onderzoek staat centraal in hoeverre kunstenaars zijn betrokken in de stedelijke ontwikkeling georganiseerd door woningbouwverenigingen in twee wijken in Rotterdam en Utrecht. De casestudy onderzoekt wat de reden achter de door kunstenaars begeleide stedelijke ontwikkeling is en wat de sociaal-ruimtelijke gevolgen hiervan zijn. De twee casussen zijn Eiland8 in Kanaleneiland in Utrecht en de kunstenzone in Oud-Charlois in Rotterdam. Allereerst wordt een afbakening van het begrip ‘culturele sector’ gemaakt. De definitie van de culturele sector omvat alle delen van de economie dat betrekking heeft op de productie van cultuur wat inhoudt het werk en het uitoefenen van intellectueel en voornamelijk artistieke activiteit. Diegene die betrokken zijn in het maken van artistieke producten worden beschouwd als kunstenaar (Zebracki en Smulders, 2012: 615).

Zebracki en Smulders identificeren een aantal contextuele factoren die invloed hebben op de sociaal-ruimtelijke aard en omvang van de door kunstenaars begeleide stedelijke ontwikkeling. De eerste factor is het belang van de bijzondere situatie van de huizenmarkt. Een verband kan worden gelegd tussen het aantal beschikbare woningen in een gebied en in hoeverre lokale overheden en instituties als woningbouwverenigingen gebruik maken van de gelegenheid om een buurt te upgraden door middel van kunst. Ofwel hoe minder populair de huizen in een bepaalde buurt zijn, hoe meer de woningbouwverenigingen kunstenaars proberen te betrekken bij de stedelijke ontwikkeling. Ten tweede is gebleken dat een sterke aanwezigheid van culturele actoren invloed heeft op het handelen van de woningbouwverenigingen. De kunstenaars hebben een leidende invloed op het culturele

beleid, met name als de besluitvormers binnen woningbouwcorporaties hier in het verleden positieve ervaringen mee hebben gehad. De politiek-institutionele context is een derde en belangrijke sleutelfactor voor de stedelijke ontwikkeling begeleid door kunstenaars (Zebracki en Smulders, 2012: 621). Zebracki en Smulders concluderen dat over het algemeen in de twee casussen cultuur nooit het doel binnen de publieke ruimte van de stadsbuurt is geweest. Een publieke ruimte zou een open sociaal-politiek krachtenveld moeten zijn en staat daarom tegenover de gedachte van kunst omwille van kunst. De culturele sector zelf wordt echter wel door de woningbouwverenigingen aangewezen “to heal the wounded feeling” van de desbetreffende wijken. Ondanks de instrumentele toepassing van de kunstenaars wijzen Zebracki en Smulders erop dat huidige bewoners van de wijken meer betrokken moeten worden bij deze culturele vorm van stedelijke ontwikkeling. “Culture and art in public space are theoretically, and should ideally be meant for its public, being its local community” (Zebracki en Smulders, 2012: 622).

2.6 De gevolgen van sociale menging

Lloyd geeft in zijn artikel aan dat door culturele innovatie nieuwe en meer financieel vrije mensen zich zullen vestigen in de achterstandswijk, ook wel residential gentrification genoemd (Lloyd, 2002: 517). Door middel van residential gentrification zal de desbetreffende wijk een proces van social mixing doormaken. In Europa en Noord Amerika wordt residential gentrification in toenemende mate gebruikt in beleid om de sociale menging in achterstandswijken te bevorderen (Lees, 2008: 2449). Door de bevordering van de sociale menging zou het sociaal kapitaal en de sociale cohesie van de wijk verhoogd worden. Architect Ken Pring geeft aan dat de huidige bewoners zullen profiteren van de professionele expertise van de hogeropgeleide nieuwkomers (Lees, 2008: 2450). Of het stimuleren van residential gentrification positieve veranderingen tot gevolg heeft, wordt in een academisch debat door velen in twijfel genomen (Lees, 2008: 2449). Dergelijk gentrificerend beleid zou neveneffecten als segregatie, sociale polarisatie en verplaatsing van huidige bewoners naar andere wijken door hoge huisprijzen veroorzaken (Lees, 2008: 2449).

Loretta Lees (2008) trekt in haar artikel in twijfel of sociale menging positieve gevolgen met zich meebrengt. Met sociale menging wordt de verhuizing van mensen met een modaal inkomen naar een wijk waar mensen met een laag inkomen wonen, bedoeld. Ze ontwikkelt een gedetailleerde kritiek op huidig publiek beleid die gentrificatie gebruikt om stadswijken nieuw leven te willen inblazen (Lees, 2008: 2451). Het woord ‘gentrificatie’ zal in publiek

beleid niet snel genoemd worden wegens de negatieve lading dat deze term met zich mee brengt. Daarentegen worden begrippen als stedelijke revitalisatie, duurzaamheid of vernieuwing gebruikt om het negatieve beeld van het gentrificatieproces te verbloemen. Lees vergelijkt de literatuur die zich richt op het social mixing-beleid van drie landen, namelijk het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Nederland (Lees, 2008: 2452). In Nederland wordt sociale menging als het (hulp)middel gezien om bewoners met hogere inkomens aan te trekken naar achterstandswijken. De sociale menging zou lokale bedrijven ondersteunen en de bestuurbaarheid van de stad verbeteren (Lees, 2008: 2455). Er is echter weinig onderzoek gedaan naar de oorzaken en de gevolgen van sociale menging zoals de bestuurders van de steden in hun beleid beweren. Uit onderzoek blijkt dat de sociale menging spanningen kan opleveren wanneer er duidelijke culturele en economische verschillen tussen bewoners bestaan met als gevolg dat bewoners zich terugtrekken in plaats van met elkaar interacteren (Lees, 2008: 2456). Volgens Cheshire (2008) kan gesteld worden dat “forcing neighbourhoods to be mixed in social and economic terms is treating the symptoms of inequality, not the cause”. Om de sociale gelijkheid binnen een stad te verbeteren zal beleid moeten worden ontwikkeld dat zich direct richt op de laagopgeleide bewoners en niet op de verplaatsing van mensen naar andere stadswijken.

In Lees haar onderzoek komt naar voren dat op de lange termijn laagopgeleide mensen meer nadelen ondervinden aan het verliezen van de baten van het leven in een arme wijk, dan dat ze er op vooruit gaan (Lees, 2008: 2463). Marion Young (1990) geeft aan dat de oplossing van de sociale ongelijkheid in steden kan worden verbeterd door ruimtes beschikbaar te stellen, en niet stadswijken, waar de kans wordt geboden waar mensen met verschillende sociale achtergronden met elkaar kunnen interacteren (Lees, 2008: 2464). Lees concludeert dat een sociale menging in stadswijken niet gedwongen moet worden. “This means a refocus on urban design, disallowing fortress-style architecture and gated communities and rethinking the architecture of insecurity and fear” (Lees, 2008: 2465). Beleid dat tot sociale menging leidt zal volgens Loretta Lees de problemen bij de arme stadsbewoners oplossen.

Lex Veldboer en Jan Willem Duyvendak (2004) onderzoeken of de integratie van allochtonen beïnvloedt kan worden door woonbeleid. De gemeente Rotterdam suggereert dat concentratie en segregatie het integratieproces bemoeilijkt, “het wonen in ‘eenzijdige’ wijken verkleint de economische en culturele integratiekansen”. Wanneer segregatie in verschillende vormen zoals werkloosheid en taalachterstand gelijktijdig optreedt, constateert de gemeente

Rotterdam dat een achteruitgang van het leefklimaat van de wijk plaatsvindt (Duyvendak en Veldboer, 2004: 36). Duyvendak en Veldboer bekijken in hoeverre de inzet van minderheden in het verleden betrekking heeft gehad op woonbeleid. Vervolgens onderzoeken ze of het beleid invloed heeft gehad op de woonomstandigheden van allochtonen (Duyvendak en Veldboer, 2004: 37). Uit het onderzoek kan worden geconcludeerd het veranderen van de woonvoorraad, de soort bebouwing, positieve invloed heeft gehad op een aantal problemen. De werkloosheid neemt af en de belevingswaarde neemt toe. Deze effecten zijn echter niet toe te schrijven aan het verbeterde gedrag van de huidige bewoners. Net zoals Lees veronderstelt zet de sociale menging van de stadswijk een statistische verbetering in gang (Duyvendak en Veldboer, 2004: 49). De sociaal-culturele integratie wordt niet bevorderd door de sociale menging. De stijging van het deel allochtonen in een wijk resulteert in een groter wordende sociale en culturele afstand tegenover de autochtone gemeenschap. De oorzaken lijken de grotere sociale controle binnen de etnische groep en een verminderde ontmoetingskans met autochtonen te zijn (Duyvendak en Veldboer, 2004: 50).

2.7 Gemeenschapsontwikkelingsrol van de creatieve klasse

Uit Loretta Lees haar onderzoek kan worden afgeleid dat het social-mixing beleid tot negatieve gevolgen kan leiden. In plaats van het verplaatsen van bewoners met een gemiddeld inkomen naar een arme wijk, zou er publiek beleid moeten worden ontwikkeld dat zich direct richt op de arme bewoners om de sociale gelijkheid binnen de stad te verbeteren (Lees, 2008: 2463). Murdoch, Grodach en Foster (2015) vragen zich tevens in hun onderzoek af in hoeverre het vestigen van kunstorganisaties in stadswijken een revitalisatie in gang zet. De kunstorganisaties zouden een *community development* rol kunnen vervullen. Betoogd wordt dat kunst sociale interactie vergemakkelijkt, aanzet tot collectieve actie en een meer duurzame gemeenschap ontwikkelt. Er is echter ook kritiek op dit soort creative city beleid. Kunstorganisaties zouden de ongelijkheid tussen bewoners vergroten en alleen voordelen opleveren voor toeristen, vastgoed bedrijven en sociaal stijgende professionals. De kunstorganisaties lijken tegenstrijdige rollen te moeten vervullen. “while ensuring the participation of (...) arts”, moet het economisch vermogen van de stadswijk verbeterd worden (Murdoch, Grodach en Foster, 2015: 1).

Het artikel van Murdoch et al. richt zich op de locatievoorkeuren van non-profit kunstorganisaties met betrekking tot de tegenstrijdige rol die zij uitvoeren in zowel de creative city als in de gemeenschapsontwikkeling. De vraag die zij stellen is of deze non-profit

organisaties zicht vestigen op plekken die de creatieve klasse aantrekken of zijn zij op de desbetreffende plekken gevestigd om de gemeenschap te verbeteren. Murdoch et al. onderzoeken de contexten van stadswijken in New York City waar verschillende non-profit kunstorganisaties zich hebben gevestigd. Uit het onderzoek blijkt dat over het algemeen kunstorganisaties zich vestigen in de meest verstedelijkte gebieden van New York City. Binnen deze gebieden zijn veel jonge single bewoners gevestigd met een hoge creatieve economie en veel voorzieningen. Een kleine groep kunstorganisaties die voornamelijk met een klein budget werkt en afhankelijk zijn van vrijwillige artiesten, vestigen zich echter in achterstandswijken waar veel immigranten wonen. Deze kunstorganisaties kunnen een community ontwikkelingsrol uitvoeren, maar zijn wel een in grote minderheid vergeleken met de overige kunstorganisaties in New York City (Murdoch et al., 2015: 2).

2.8 Verwachtingen

In het hoofdstuk zijn verschillende theoretische inzichten behandeld die zich hebben gericht op beleid die de aanwezigheid van creativiteit in achterstandswijken stimuleert. Florida (2011) beschrijft de samenhang tussen de vestiging van de Creative Class in achterstandswijken en daarmee de opwaardering van deze wijken. Met de theorie van Florida kan de eerste verwachting worden opgesteld. De gentrificatie van een achterstandswijk is zichtbaar binnen vier factoren. Zowel Florida als Lloyd (2002) redeneren dat creatieve ondernemers en kunstenaars een stad een creatief imago kunnen geven en daarmee stedelijke consumenten en grote bedrijven aan kunnen trekken. Met deze redenering kan de tweede verwachting worden opgesteld. Met de vestiging van nieuwe creatieve hoogopgeleide bewoners in achterstandswijken zou volgens Pinkster (2008) door middel van interactie het gedrag van de oude buurtbewoners veranderen en een probleem als ‘besmettelijke werkeloosheid’ kunnen oplossen. Pinkster zijn socialiseringstheorie leidt tot de derde verwachting. Florida (2011) stelt dat zodra de Creative Core zich vestigt in een achterstandswijk andere creative professionals zullen volgen, de bevolkingssamenstelling van de wijk zal dus veranderen. Met deze redenering van Florida kan de vierde verwachting worden opgesteld. Tenslotte stelt Pinkster (2008) in zijn sociale isolatiethese dat interactie in een sociaaleconomisch gemengde wijk leidt tot een vermindering van gevoelens van onveiligheid en criminaliteit. Met deze stelling kan de vijfde verwachting worden opgesteld.

Verwachting 1: De vestiging van creatieve professionals in een wijk zal een gentrificatie (opwaardering) van achterstandswijken tot stand brengen.

Verwachting 2: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal economische veranderingen stimuleren en verbetert de economie in de wijk.

Verwachting 3: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal sociaal-culturele veranderingen stimuleren en verbetert de sociale-culturele integratie in de wijk.

Verwachting 4: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal demografische veranderingen stimuleren en verbetert de bevolkingssamenstelling in de wijk.

Verwachting 5: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal veranderingen stimuleren op de leefbaarheid, verbetert de veiligheid en vermindert de criminaliteit in de wijk.

De vijf opgestelde verwachtingen worden in het empirisch onderzoek geanalyseerd. In het opvolgende hoofdstuk zal het onderzoeksdesign uiteen worden gezet. De opzet van het empirisch onderzoek zal worden beschreven. Daarbij is belangrijk dat de methode van de verzameling van gegevens goed aansluit bij de gekozen literatuur uit het theoretisch kader om de onderzoeksvraag met zijn deelvragen zo volledig mogelijk te kunnen beantwoorden en de validiteit zo groot mogelijk te houden.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksdesign

In het theoretisch kader zijn aan de hand van recente onderzoeken vijf verwachtingen opgesteld die ieder de effecten van de inzet van de creatieve klasse of creatief beleid weergeven in achterstandswijken zoals onder andere Florida deze in zijn theorie beschrijft. In dit hoofdstuk wordt vervolgens het onderzoeksdesign van het empirisch onderzoek opgezet. Een operationalisering van de begrippen uit het theoretisch kader vindt plaats en een verantwoording wordt gegeven voor de keuzes die zijn gemaakt voor het type onderzoek en de materiaalverzameling.

3.1 Operationalisering

De volgende onderzoeksvraag is in hoofdstuk één gevormd:

In hoeverre heeft de inzet van culturele broedplaatsen invloed op de stedelijke ontwikkeling in achterstandswijken in Amsterdam?

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende drie deelvragen opgesteld:

1. Wat is de invulling van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid in de gemeente Amsterdam?
2. Is er een verandering opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid in de verschillende stadswijken in Amsterdam?
3. Waarom werkt het Atelier- en Broedplaatsenbeleid wel of niet?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden wordt een empirisch onderzoek uitgevoerd. De onafhankelijke variabele in het onderzoek is het Atelier- en Broedplaatsenbeleid in de gemeente Amsterdam. De te onderzoeken afhankelijke variabele is de stedelijke ontwikkeling in achterstandswijken in Amsterdam. Om na te kunnen gaan of er een verandering is opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid, wordt allereerst een algemene inventarisatie van het aantal culturele broedplaatsen gemaakt van alle stadswijken in de gemeente Amsterdam. Een evaluatieonderzoek wordt uitgevoerd waarin de beschikbare statistische gegevens betreffende de stedelijke ontwikkeling van de afgelopen (vijf) jaren wordt vergeleken tussen de stadsdelen van de gemeente Amsterdam. Deze inventarisatie wordt gemaakt aan de hand van statistische gegevens verkregen door de Onderzoek, Informatie en Statistiek (hierna: 'OIS') en de Veiligheidsindex van de gemeente Amsterdam. De doelstelling van het empirisch onderzoek is om na te gaan in hoeverre de culturele

broedplaatsen een invloed hebben op de achterstandswijken in Amsterdam. Bij de analyse van de statistische gegevens van onder andere OIS moet rekening worden gehouden dat naast het Atelier- en Broedplaatsenbeleid verschillende andere onafhankelijke variabelen invloed kunnen hebben gehad op de huidige statistieken betreffende de opwaardering van de Amsterdamse stadswijken. De revitalisatie van een achterstandswijk kan verschillende oorzaken hebben. De statistische gegevens kunnen aangeven of de doelstelling van het beleid wel of niet is gehaald, maar het is tevens belangrijk om te onderzoeken hoe doelmatig het broedplaatsenbeleid is en of die doelmatigheid ook kan worden verklaard. Het is daarom noodzakelijk om naast de inventarisatie een kwalitatief onderzoek uit te voeren. Om enkel het (buurt)effect van de culturele broedplaatsen op onder andere de leefbaarheid van de stadswijk te kunnen onderzoeken, worden interviews afgenomen met buurtbewoners, de oprichters en beheerders van culturele broedplaatsen, de gemeentelijke organisatie Bureau Broedplaatsen en een lid van het stadsdeelbestuur. Met het Atelier- en Broedplaatsenbeleid hoopt het gemeentebestuur zijn doel, de opwaardering van achterstandswijken, te kunnen bereiken. Door middel van het afnemen van interviews kunnen eventuele neveneffecten aan het licht komen. Er wordt dus gebruik gemaakt van twee verschillende methodes. Naast de kwantitatieve analyse van statistische gegevens, worden interviews afgenomen in een kwalitatief onderzoek.

Na de uitvoering van een algemene inventarisatie van alle stadswijken in Amsterdam, wordt onderzocht in hoeverre de waargenomen verandering daadwerkelijk het resultaat is van het invoeren van het Broedplaatsenbeleid. Omdat niet de tijd beschikbaar is voor de kwalitatieve analyse van alle stadswijken van Amsterdam, worden twee analyse-eenheden geselecteerd aan de hand van de kwantitatieve analyse. Wanneer de effecten van culturele broedplaatsen in enkel één stadswijk worden bestudeerd, kan er sprake van toeval zijn. Het is dus noodzakelijk om meer dan één stadswijk te bestuderen om de verschillen en gelijkenissen vast te kunnen stellen. De twee geselecteerde stadswijken in Amsterdam hebben eenzelfde aantal culturele broedplaatsen hebben. Richard Florida (2011) benadrukt in zijn theorie dat de Super-Creative Core en de hoogopgeleide creative professionals worden aangetrokken door een open omgeving waar de diversiteit groot is. De keus is daarom genomen om het stadsdeel Nieuw-West als analyse-eenheid te selecteren. Het aantal bevolkingsgroepen met verschillende etnische achtergronden is in dit stadsdeel het grootst vergeleken met de andere stadsdelen (DOS, 2010: 21). De leefbaarheid van het stadsdeel Nieuw-West, gemeten op basis van gegevens van de Veiligheidsindex, komt het meest overeen met de stadsdelen Amsterdam

Zuidoost en Noord. Aangezien het aantal broedplaatsen dat zich in Amsterdam Noord heeft gevestigd bijna gelijk staat met Nieuw-West, worden deze twee stadsdelen met elkaar vergeleken. Een *most similar* vergelijkende gevalsstudie wordt dus uitgevoerd. Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid is uniek en daarom een eerste casus in zijn soort. Echter bestaat er in andere steden eveneens beleid omtrent de ontwikkeling van achterstandswijken, al kan dat in een andere (abstractere) vorm zijn. Omdat de ontwikkelingen in steden in vele verschillende contexten plaatsvinden, kan gesteld worden dat het niet mogelijk is de casus representatief te stellen voor het domein van creatief beleid omtrent stedelijke ontwikkeling.

Om de invloed van de culturele broedplaatsen op de stedelijke ontwikkeling in achterstandswijken te kunnen meten in het kwantitatieve onderzoek, moet het begrip ‘stedelijke ontwikkeling’ meetbaar worden gemaakt. De stedelijke ontwikkeling van een stadswijk moet vertaald worden naar een aantal indicatoren. Vanuit het theoretisch kader zijn vier soorten veranderingen opgesteld, namelijk een algemene samenstelling van sociaal-cultureel, demografisch en economische factoren en de leefbaarheid. Op basis van de statistische gegevens die beschikbaar zijn bij het OIS en de Veiligheidsindex kan de eventuele verandering van de vier factoren van de stadswijken worden bekeken.

De *economische verandering* van de stadsdelen wordt gemeten door middel van twee indicatoren, namelijk de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen en het aantal startende ondernemers. Eén van de neveneffecten die Florida benoemt in zijn boek is het stijgen van de huisprijzen. Zodra meer creatieve en hoogopgeleide professionals achter de Super-Creative Core aan naar de achterstandswijken trekken, zullen deze wijken populairder worden en daarmee ook duurder om in te wonen (Florida, 2011: 241). De bedrijvigheid zal daarmee stijgen waardoor het aantal startende ondernemers zou moeten toenemen.

De *sociaal-culturele verandering* van de stadsdelen wordt gemeten door middel van twee indicatoren, namelijk de verhouding tussen het aantal autochtonen en allochtonen en de gemiddelde scores van de Eindtoets Basisonderwijs (CITO) van leerlingen in het stadsdeel. Zoals eerder aangegeven trekken wijken met een hoge mate van (etnische) diversiteit kunstenaars en creatieve ondernemers aan. Deze diversiteit zal afnemen wanneer meer (autochtone) hoogopgeleiden naar de wijken zullen verplaatsen. De kinderen van deze hoogopgeleide bewoners zullen in de nieuwe stadswijken deelnemen aan het basisonderwijs. De sociale menging in de klaslokalen zou daarmee in de CITO uitslagen zichtbaar kunnen zijn.

De *demografische verandering* van de stadsdelen wordt gemeten door middel van twee indicatoren, namelijk het aantal werkzame personen in het stadsdeel en het aantal verhuizingen binnen Amsterdam naar het gebied van vestiging. De demografische ontwikkeling zal onder andere gemeten worden aan de hand van de verandering in de samenstelling van de buurtbewoners. Hoe populairder een buurt wordt, hoe meer mensen vanuit andere delen van Amsterdam naar het desbetreffende stadsdeel willen verhuizen. Pinkster gaf aan dat de sociale menging dat vervolgens plaats vindt een probleem als ‘besmettelijke’ werkloosheid tegen kan gaan. Het aantal werkzame bewoners zou als gevolg dus omhoog moeten gaan (Pinkster, 2008: 21).

Tenslotte wordt de *leefbaarheid* van de stadsdelen gemeten door middel van drie indicatoren, namelijk de Criminaliteitsindex, Overlastindex en Belevingsindex, samengevoegd de Veiligheidsindex. De indexscores geven een overzicht van een groot aantal indicatoren aan zoals woninginbraak, autodiefstal, personenoverlast en de verloedering van de buurt.¹

3.2 Materiaalverzameling kwalitatief onderzoek

Aan de hand van de kwantitatieve analyse kan echter niet worden geconstateerd of het doel van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid bereikt is. De gegevens die beschikbaar zijn op de website van het OIS en de Veiligheidsindex geven de statistieken van een beperkte tijdsperiode aan. Daarnaast kunnen statistieken maar een deel van de werkelijkheid weergeven en moet er naast de kwantitatieve meting ook kwalitatieve data worden verzameld. Getracht wordt om de uitvoering van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid vanuit verschillende standpunten te bekijken. Hoe kan meer inzicht worden verkregen over hoe het beleid is uitgevoerd? De organisatie die het beleid uitvoert, is Bureau Broedplaatsen. Zij voeren echter enkel de kern van het broedplaatsenbeleid uit, namelijk het oprichten en verhuren van ateliers voor een lage huurprijs. Daarnaast worden dus nog leden van de stadsdeelbesturen geïnterviewd. De kunstenaars en creatieve ondernemers die in de culturele broedplaatsen een atelier huren zouden een sociale functie toegespeeld hebben gekregen en zijn daarom een belangrijk onderdeel van het broedplaatsenbeleid. In hoeverre betrekken die kunstenaars buurtgenoten bij culturele activiteiten in hun werk in de broedplaats? In welke vorm gebeurt dit en wat zijn de gevolgen hiervan voor de buurt? De personen die dit naast de oprichters en programmamakers van de broedplaatsen het best kunnen beoordelen, zijn de bewoners van de

¹ OIS (2016),
<https://www.ois.amsterdam.nl/visualisatie/veiligheidsindex.html?index=Veiligheidsindex&postcode=1012AC&indeling=buurt&meting=2015-08> (bezoekt op 9 mei 2016)

twee stadsdelen. Met Bureau Broedplaatsen en de stadsdeelnkantoren zal voor een interview direct contact worden gelegd. Daarnaast worden twee broedplaatsen benaderd, namelijk OH3 in Nieuw-West en het Concertgemaal in Noord. Via de gesprekken met de oprichters en beheerders van deze broedplaatsen zijn andere betrokkenen gevonden die hun ervaring met de broedplaats en de omgeving kunnen delen. Via het social media-kanaal Facebook zijn door middel van een oproep in de groep ‘Amsterdam Durft te Vragen’ bewoners van de stadsdelen Amsterdam Noord en Nieuw-West gevonden die graag hun ervaringen willen delen over creatieve broedplaatsen bij in de buurt. In totaal worden negen interviews afgenomen. Aan de hand van de verzamelde kwalitatieve en kwantitatieve data kan de onderzoeksvraag beantwoord worden.

3.3 Validiteit en betrouwbaarheid

Een onderzoek moet repliceerbaar en controleerbaar zijn. De interne validiteit is groot bij een vergelijkende gevalsstudie. Door middel van de kwalitatieve onderzoeksmethoden is de kans groot dat ook daadwerkelijk wordt gemeten wat je wilt weten (Adcock and Collier, 2001: 538). Hoewel de interne validiteit groter is bij een kleine populatie in een één-gevvalsstudie, moet ook rekening worden gehouden met de externe validiteit. Om de externe validiteit te vergroten, is er voor gekozen om in plaats van één, twee analyse-eenheden te onderzoeken en met elkaar te vergelijken. Op deze manier zal een grotere populatie worden onderzocht. Een generalisatie naar een bredere populatie blijft echter lastig bij een vergelijkende gevalsstudie. Iedere stadswijk heeft zijn eigen kenmerken wat een generalisatie over de gehele gemeente Amsterdam moeilijk maakt.

Hoofdstuk 4: Atelier- en Broedplaatsenbeleid

Om de effectiviteit van beleid vast te kunnen stellen en eventueel te kunnen verklaren moet onder andere de doelstelling, de beleidsinstrumenten, de beleidstheorie duidelijk uiteen worden gezet. In hoofdstuk vier staat daarom het Atelier- en Broedplaatsenbeleid centraal en zal antwoord worden gegeven op de eerste deelvraag:

Wat is de invulling van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid in de gemeente Amsterdam?

4.1 Aanleiding vorming beleid

Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid ontstaat eind jaren negentig. De broedplaatsen worden volgens Peck als mogelijke oplossing ontwikkeld om politieke neerslagen verbonden aan gentrificatie en vastgoedontwikkeling te besturen (Peck, 2012: 468). De krakerscollectieven komen in protest en vragen de gemeenteraad van Amsterdam voor “een constructief vestigingsbeleid voor deze doelgroep van jonge cultureel-economische aanwas” nadat verschillende ateliers ontruimd waren. In samenwerking met de krakerscollectieven maakt de vakbond FNV-Kiem in een openbare hoorzitting de nood van betaalbare ateliers voor kunstenaars kenbaar aan de gemeenteraad (Gemeente Amsterdam, 13 april 2015). De gemeente besluit naar aanleiding van de protesten het agentschap Bureau Broedplaatsen op te richten dat de taken op zich neemt te onderhandelen over woningovereenkomsten en het subsidiëren van de bewoners die artistieke en innovatieve activiteiten uitvoeren maar weinig inkomsten maken. Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid werd door velen als een linkse hobby van het gemeentebestuur gezien, maar na een Floridaanse reframing van het beleid wordt het steeds meer ondersteund (Peck, 2012: 469).

Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid is niet door de gemeente Amsterdam ontworpen om een revitalisatie van de achterstandswijken in gang te zetten, maar om het creatieve imago van Amsterdam te onderhouden en zo nieuw creatief talent naar de stad toe te laten trekken (Bureau Broedplaatsen, 2016: 4). Onder andere de theorie van Richard Florida veronderstelt dat dit creatieve beleid van de gemeente Amsterdam invloed kan hebben op de ontwikkeling van de stadswijken en de creatieve broedplaatsen zo een gentrificerende rol kunnen innemen.

4.2 Doelstelling

De definitie van broedplaats is: “verzamelgebouw die een basis vormt voor beginnende artistieke talenten die een ruimte zoeken om zich in Amsterdam te vestigen” (Bureau Broedplaatsen, 2016: 3). Sinds de start van het Broedplaatsenbeleid is de doelstelling geweest

om voor kunstenaars en creatieve ondernemers betaalbare ateliers ter beschikking te stellen. Bureau Broedplaatsen probeert tegenwoordig ook betaalbare woonruimten te bieden voor de kunstenaars. Een broedplaats die al woonruimten aanbiedt, is WOW in Nieuw-West (Bouchtaoui, 11 mei 2016). De gemeente Amsterdam wil de vitaliteit en het creatieve imago van de stad voeden door de omgeving zo aantrekkelijk en uitnodigend mogelijk te maken en daarmee de instroom van nieuw (creatief) talent te stimuleren. Door middel van het broedplaatsbeleid kan nieuw talent zich vestigen in een stad waar door gentrificatie de prijzen van commerciële vastgoed geleidelijk stijgen en voor startende creatieve ondernemers onbetaalbaar wordt. De vestiging van broedplaatsen zou volgens de gemeente Amsterdam een aantal positieve effecten tot gevolg hebben, namelijk het tempo van de prijsverhoging zal beperkt blijven en door de komst van creatief talent zal de aantrekkelijkheid van de buurt wel vergroot worden. De broedplaatsen bieden voor zowel de bestaande bewoners als de nieuwe hoogopgeleide bewoners activiteiten zoals exposities en horeca gelegenheden (Bureau Broedplaatsen, 2016: 4).

In 2012 stelt Bureau Broedplaatsen een aantal doelen op voor de periode tot het jaar 2016. Eén van deze doelstellingen is om per jaar een broedplaats tot een wijkonderneming te vormen “De broedplaats als wijkonderneming betekent dat de doelstelling van de broedplaats op basis van wensen van bewoners en/of werkers is vastgelegd of dat deze concrete bijdragen levert aan de wijk of buurt”. Om deze doelstelling te kunnen halen, werkt Bureau Broedplaatsen samen met onder andere de instelling Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (Bureau Broedplaatsen, 2012: 10). Vanuit Bureau Broedplaatsen wordt echter geen extra subsidie vrijgesteld om broedplaatsen die rol te laten vervullen. Een medewerker van Bureau Broedplaatsen geeft aan dat binnen de gemeente Amsterdam het wel mogelijk is om voor dit soort initiatieven een subsidie aan te vragen. Bureau Broedplaatsen wilt een zo divers mogelijk aanbod aan ateliers bieden. Wanneer een kunstenaar graag autonoom wilt werken en niet de buurt wil betrekken bij zijn activiteiten, moet daar ook plek voor zijn binnen een broedplaats. Bureau Broedplaatsen selecteert de kunstenaars en creatieve ondernemers echter niet voor een bepaalde broedplaats. De ontwikkelaar van de broedplaats kan zelf bepalen wat voor soort kunstenaars hij graag een atelier wilt bieden en kan daarbij wel of niet de eis stellen om de buurt te betrekken bij de creatieve werkzaamheden (Bouchtaoui, 11 mei 2016).

4.3 Beleidsinstrumenten

Bureau Broedplaatsen heeft vier instrumenten tot zijn beschikking om creatieve ondernemers en initiatiefgroepen te helpen met het opzetten van nieuwe broedplaatsen. Het eerste beleidsinstrument is het stappenplan van Loket Broedplaatsen. Zij bieden een praktisch stappenplan die de verandering leidt van het originele gebouw tot een broedplaats waarbij ze de kennis bezitten over bijvoorbeeld de brandveiligheidsmaatregelen waar het gebouw aan moet voldoen. Het tweede beleidsinstrument is het Triodos Borgstellingsfonds Broedplaatsen. Triodosbank beheert een krediet van ongeveer 3,5 miljoen euro, waar broedplaatgroepen aanspraak op kunnen maken om gebouwen om te vormen tot broedplaatsen. Hierbij is het van belang dat dat een realistisch bedrijfsplan wordt opgezet (Bureau Broedplaatsen, 2012: 10). Het derde instrument zijn de broedplaatsontwikkelaars. De voornaamste taak van deze maatschappelijke ondernemingen is de exploitatie en ontwikkeling van broedplaatsen. De broedplaatsontwikkelaars worden gesteund door Bureau Broedplaatsen door middel van het bieden van financiering, expertise en gebouwen om te kunnen professionaliseren. Het vierde beleidsinstrument is de cursus LAB Broedplaatsen. Cursisten worden onder deskundige begeleiding gekoppeld aan casussen waar potentiële broedplaatsen kunnen worden opgezet (Bureau Broedplaatsen, 2012: 11).

Een manager van Bureau Broedplaatsen geeft aan dat het beleid zich richt op het financieren en faciliteren van de bewoners van de culturele broedplaatsen en niet op het managen van de culturele inhoud zelf (Peck, 2012: 468). Per jaar maakt de gemeenteraad van Amsterdam een budget vrij voor Bureau Broedplaatsen aan de hand van een voorstel van het College van B&W. Vervolgens heeft de wethouder Ruimtelijke Ordening (hierna: 'RO') de taak deze bijdrage aan de verschillende onderdelen binnen Bureau Broedplaatsen zoals communicatie en vastgoedprojecten te verdelen. Hierbij werkt de wethouder samen met de Commissie voor Ateliers en (Woon)Werkpanden Amsterdam (hierna: 'CAWA'). De CAWA is door het college van B&W van Amsterdam geïnstitueerd en bestaat uit externe deskundigen die de wethouder RO adviseren bij de besteding van het budget aan vastgoedprojecten (Bureau Broedplaatsen, 2012: 6). De CAWA gaat hierbij aan de hand van het Leidraad Visiedocument dat de initiatiefnemer opstelt, na of het project haalbaar is en wat de betekenis van de eventuele broedplaats zal zijn voor de stad Amsterdam op cultureel, sociaal, economisch en ruimtelijk vlak (Bureau Broedplaatsen, 2012: 10). De commissie voert zoals eerder beschreven tevens de toetsing uit over het kunstenaarschap van diegenen die een CAWA-atelier wil huren binnen een creatieve broedplaats. De adviezen van de CAWA bepalen wat de

bijdrage wordt vanuit de gemeente Amsterdam om een broedplaats te kunnen realiseren (Bureau Broedplaatsen, 2012: 9). De kunstenaars en creatieve ondernemers moeten zelf het initiatief nemen in de oprichting van een nieuwe culturele broedplaats. Voordat de creatieve ondernemers Bureau Broedplaatsen inschakelen voor hulp, moeten zij een vestigingsplek voor ogen hebben en een inzicht hebben in wat er nodig is om de broedplaats te kunnen realiseren (Gemeente Amsterdam, 13 april 2015). Bij voorkeur zoeken de creatieve ondernemers een vestigingsplek die hen inspireert. Ondanks dat Bureau Broedplaatsen in zijn beleidsvisie aangeeft dat een broedplaats met zijn bijdrage een wijk aantrekkelijker kan maken, heeft de organisatie geen invloed op de vestigingskeuze van de broedplaatsen. Daarentegen heeft Bureau Broedplaatsen wel contacten met de gemeente Amsterdam, verschillende ondernemers en projectontwikkelaars. Zodra een geschikt gebouw leeg staat kan Bureau Broedplaatsen makkelijk de eigenaar van het gebouw in contact brengen met een geïnteresseerde projectontwikkelaar of woningcorporatie die de broedplaats kan ontwikkelen. Dat broedplaatsen vaak in achterstandswijken worden opgezet heeft niet zozeer te maken met de wijkfunctie die de broedplaats kan vervullen. Naast dat er meer ruimte beschikbaar is in de zogenoemde rafelranden van de stad, is de ruimte ook simpelweg goedkoper in deze gebieden (Bouchtaoui, 11 mei 2016).

In overleg met Bureau Broedplaatsen wordt vervolgens bekeken wat deze ondernemers nodig hebben om de broedplaats op te kunnen zetten. Bureau Broedplaatsen kan in dit proces een adviserende rol of een eventueel meer intensieve begeleidende rol innemen via Loket Broedplaatsen. Bureau Broedplaatsen houdt de relaties aan met verschillende betrokken actoren zoals vastgoedcorporaties als de Alliantie, de verschillende stadsdelen en beleggers. Met behulp van dit netwerk probeert beschikbare inspirerende locaties te verbinden aan de ondernemers. Per creatieve broedplaats wordt vanuit Bureau Broedplaatsen bekeken hoeveel kennis de initiatiefnemer heeft op het gebied van het bouwkundige plannen of het opzetten van onderhuurcontracten en probeert daarop inspeland de ondernemer te helpen. Bureau Broedplaatsen geeft echter wel duidelijk aan dat initiatiefnemer de verantwoordelijkheid draagt voor het project, dit om de professionaliteit en het ondernemerschap te stimuleren (Bureau Broedplaatsen, 2012: 6).

4.4 Actoren

Verschiedende actoren zijn betrokken bij de uitvoering van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid. In de bovenstaande paragraaf zijn bij de implementatie van de

beleidsinstrumenten al een aantal belangrijke actoren genoemd. De gemeenteraad en het college van Burgemeester en Wethouders bepalen aan de hand van het voorstel van de wethouder RO Ordening welk budget er voor de broedplaatsen vrij gemaakt gaat worden en zijn daarom één van de belangrijkste actoren. De CAWA heeft daarbij een belangrijke adviserende rol en toetst daarnaast of de kunstenaars aan de eisen voldoen om een atelier in een creatieve broedplaats te huren. Een vierde belangrijke actor is Bureau Broedplaatsen die de initiatiefnemers adviseren en begeleiden bij het opzetten van de creatieve broedplaatsen (Bureau Broedplaatsen, 2012: 6).

Het beleid is ontwikkeld voor creatieven die een start in hun carrière willen maken in een betaalbare werkplek tussen andere creatieven in Amsterdam. Onder deze creatieven bestaat de groep die zichzelf tot kunstenaar benoemt en zich op zijn vrije werk wilt blijven richten. De tweede groep creatieven kan zich ontwikkelen tot een creatief ondernemer of een startup. Een mix van deze twee groepen creatieven is ook mogelijk. De doelgroep heeft in ieder geval één overeenkomst en dat is creativiteit (Bureau Broedplaatsen, 2016: 7). In het reglement van de CAWA is vastgelegd aan welke eisen een kunstenaar of creatieve ondernemer moet voldoen om in aanmerking te kunnen komen voor atelierruimte in een creatieve broedplaats. De kunstenaar moet kunnen aantonen beroepsmatig werkzaam te zijn als kunstenaar. Zijn beroep moet terug te vinden zijn op de beroepenlijst Cultuur-Ondernemen die door de CAWA zelf is opgesteld. De kunstenaar moet daarnaast het jaar voordat hij of zij wordt aangedragen een zelfstandige productie hebben uitgevoerd. De persoon kan tevens aantonen beroepsmatig werkzaam te zijn als kunstenaar door middel van een afgeronde studie aan een kunstopleidingsinstituut of een lidmaatschap van een beroepsvereniging voor kunstenaars. Een tweede eis is dat het verzamelinkomen van de kunstenaar of creatief ondernemer niet hoger mag zijn dan 34.911 euro. Deze inkomensgrens wordt jaarlijks vastgesteld aan de hand van de inkomensgrens die wordt opgesteld voor de toekenning van sociale huurwoningen (CAWA, 2015:3).

4.5 Beleidstheorie

De beleidstheorie van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid is geïnspireerd door de theorie van Richard Florida (2011). Bureau Broedplaatsen geeft de waarde van het creatieve imago aan dat de stad Amsterdam verkrijgt met het bieden van dergelijk creatief en cultureel beleid. Door creatief talent aan te trekken naar Amsterdam en te binden aan de stad door middel van

het bieden ateliers voor een lage huur ontstaat er een constante toename van nieuwe creatieve bedrijvigheid. Deze nieuwe creatieve bedrijvigheid trekt meer grote bedrijven aan die zich door dit creatieve imago in Amsterdam willen vestigen (Bureau Broedplaatsen, 2012: 2). Deze beleidstheorie sluit aan bij het creative city script van Florida. Een stad als Amsterdam kan zich verheffen tot een creative city wanneer hij aan een aantal kenmerken voldoet. Florida ziet een samenhang tussen plaatsen die openstaan voor kunstenaars en homoseksuelen én plaatsen waar een economische groei plaatsvindt (Florida, 2011: 233). Door middel van een Bohemien Index kan berekend worden waar kunstenaars en creatieve professionals zich hebben gevestigd en er dus een creatief klimaat heerst. Dit zijn de plekken die andere professionals en grote bedrijven aantrekken (Florida, 2011: 240). Peck is kritisch over het creative city script en spreekt ook wel van een economisering van het Amsterdamse cultuurbeleid, investeringen in kunst moeten economische beweegredenen hebben (Peck, 2012: 467).

Hoofdstuk 5: Effecten van het Broedplaatsenbeleid op stedelijke ontwikkeling

Het Atelier- en Broedplaatsenbeleid biedt kunstenaars en creatieve ondernemers een werkruimte voor een lage huur. Om de invloed van culturele broedplaatsen op de directe omgeving in achterstandswijken te kunnen meten, wordt in hoofdstuk vijf aan de hand van statistische gegevens onderzocht in hoeverre de stadsdelen in Amsterdam een gentrificatie hebben doorgemaakt met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid. In dit hoofdstuk wordt de tweede deelvraag beantwoord:

Is er een verandering opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid in de verschillende stadswijken in Amsterdam?

Amsterdam bestaat uit zeven stadsdelen, namelijk Centrum, Nieuw-West, Noord, Oost, West, Zuid en Zuidoost (Gemeente Amsterdam, 28 februari 2016). Per stadsdeel wordt het aantal culturele broedplaatsen in kaart gebracht. Door middel van vier verschillende factoren wordt bekeken of er een stedelijke ontwikkeling heeft plaatsgevonden in het desbetreffende stadsdeel met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid. Dit kwantitatieve onderzoek wordt uitgevoerd met behulp van statistische gegevens van het OIS en de Veiligheidsindex. Hierbij wordt de stedelijke ontwikkeling op sociaal-cultureel, economisch en demografische factoren en de leefbaarheid gemeten. In hoofdstuk twee, de theorie, zijn de volgende verwachtingen opgesteld bij deze vier factoren:

Verwachting 1: De vestiging van creatieve professionals in een wijk zal een gentrificatie (opwaardering) van achterstandswijken tot stand brengen.

Deze opwaardering van de wijken is zichtbaar op de volgende vier factoren:

Verwachting 2: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal economische veranderingen stimuleren en verbetert de economie in de wijk.

Verwachting 3: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal sociaal-culturele veranderingen stimuleren en verbetert de sociale-culturele integratie in de wijk.

Verwachting 4: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal demografische veranderingen stimuleren en verbetert de bevolkingssamenstelling in de wijk.

Verwachting 5: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal veranderingen stimuleren op de leefbaarheid en verbetert de veiligheid in de wijk.

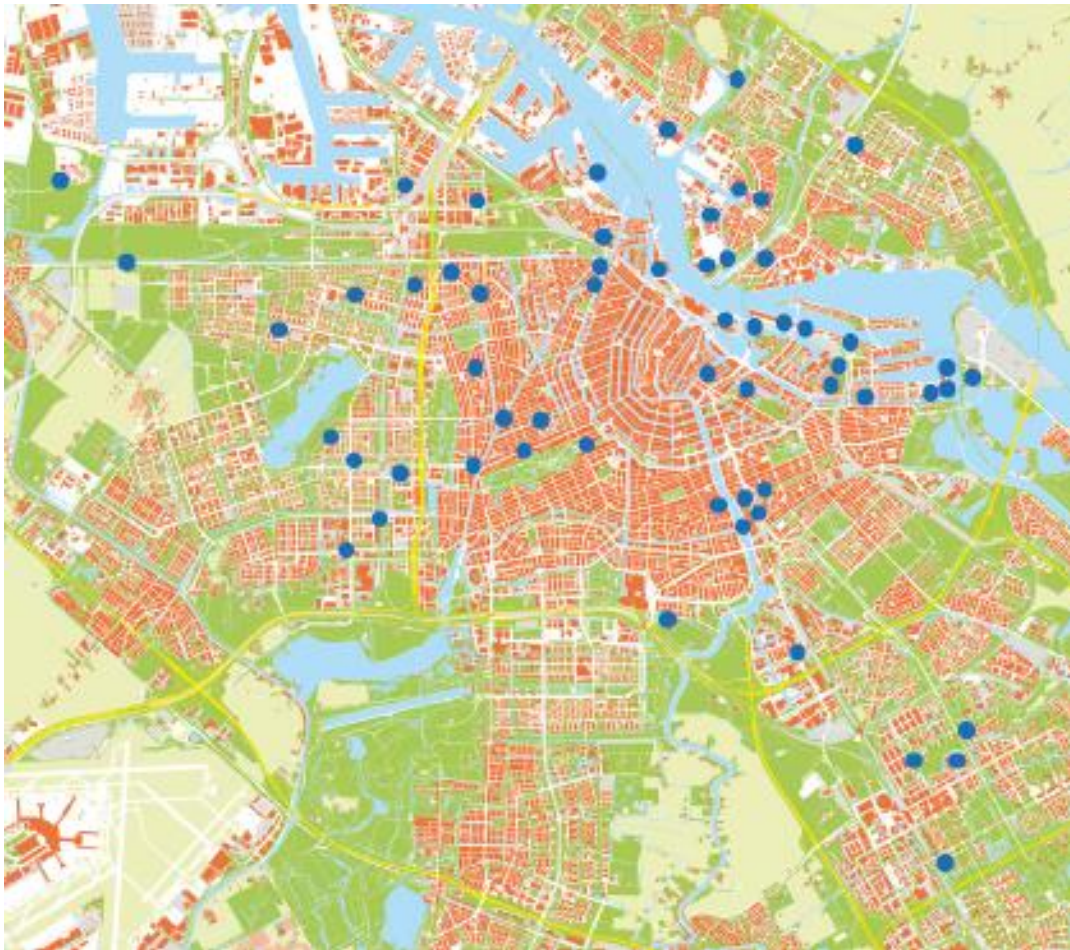
De resultaten van de zeven stadsdelen worden per factor met elkaar vergeleken om vervolgens te analyseren of deze observatie aan de opgestelde verwachting kan voldoen. Om na te kunnen gaan of een verandering zich niet enkel voordoet in de achterstandswijken, maar in heel de gemeente Amsterdam zal iedere factor apart worden uitgelicht zodat de resultaten goed met elkaar kunnen worden vergeleken. In tabel 1 en figuur 1 wordt allereerst een overzicht gegeven van alle creatieve broedplaatsen in de zeven stadsdelen in de gemeente Amsterdam.

Tabel 1

Overzicht aantal broedplaatsen Amsterdam 2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	Aantal broedplaatsen
Centrum	8
Nieuw-West	7
Noord	8
Oost	13
West	17
Zuid	3
Zuidoost	3

Opmerking. Gegevens afkomstig van de van Bureau Broedplaatsen, gemeente Amsterdam.

*Figuur 1. Overzicht creatieve broedplaatsen in Amsterdam 2015. Aangepast overgenomen uit *Herzien Amsterdams Atelier- en Broedplaatsenbeleid 2015-2018* (p. 5) door Bureau Broedplaatsen, Amsterdam: gemeente Amsterdam.*

Tabel 2

Gemiddelde WOZ-waarde woningen (x 1000 euro) in Amsterdam 2011-2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	2011	2012	2013	2014	2015
Centrum	324	330	321	312	324
Nieuw-West	201	203	194	185	186
Noord	192	196	187	179	183
Oost	259	263	253	239	245
West	227	230	221	216	219
Zuid	332	333	323	311	315
Zuidoost	161	161	153	145	142

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

Tabel 3

Aantal startende ondernemers in Amsterdam 2013-2014 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	2013	2014
Centrum	1879	1857
Nieuw-West	1457	1488
Noord	836	869
Oost	1589	1649
West	2227	2224
Zuid	1989	2046
Zuidoost	754	685

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

5.1 Economische factoren

Verwacht wordt dat de vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid economische veranderingen zal stimuleren en de economie in de wijk verbetert. Om na te gaan of er een economische ontwikkeling in de gemeente Amsterdam heeft plaatsgevonden, zal de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen (tabel 2) en het aantal startende ondernemers (tabel 3) in de zeven stadsdelen worden vergeleken. Een verhoging van deze WOZ waarde kan een indicator zijn voor de stijgende populariteit van een buurt. Opmerkelijk in tabel 2 is dat in alle zeven de stadsdelen de WOZ-waarde van de woningen na een lichte stijging in 2012, daalt met een dieptepunt in 2014. Op het stadsdeel Zuidoost na stijgen de waarden in 2015 waarbij de grootste verandering in Centrum te zien is. De gemiddelde WOZ-waarde in stadsdeel Nieuw-West is ondanks de lichte stijging in 2015, nog steeds een stuk lager dan in 2011. Ditzelfde proces is tevens zichtbaar in stadsdeel Noord. In beide stadsdelen is de gemiddelde WOZ-waarde samen met Zuidoost het laagst van de hele gemeente Amsterdam. In tabel 3 is te zien dat het aantal ondernemers gelijkmatig stijgt in Nieuw-West, Noord, Oost en Zuid, waarbij het grootste aantal nieuwe ondernemers in Oost het hoogst is. Opmerkelijk is dat het aantal startende ondernemers in Nieuw-West erg hoog is vergeleken met stadsdeel Noord. In geen van de stadsdelen zijn de huisprijzen gestegen. Aangezien in ieder stadsdeel eenzelfde verloop plaats vindt, kan opgemaakt worden dat de waargenomen verandering een andere oorzaak heeft. De bedrijvigheid gemeten door het aantal startende ondernemers is daarentegen in de beide achterstandswijken Noord en Nieuw-West wel gestegen.

Tabel 4.1

Aantal autochtonen woonachtig in Amsterdam in 2010 en 2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	2010	2015
Centrum	51423	52791
Nieuw-West	53586	53128
Noord	46691	46907
Oost	60396	67354
West	66535	73805
Zuid	83785	86223
Zuidoost	22361	22392

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek en Dienst Onderzoek en Statistiek, gemeente Amsterdam.

Tabel 4.2

Aantal allochtonen woonachtig in Amsterdam in 2010 en 2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	2010	2015
Centrum	31290	33627
Nieuw-West	81602	93606
Noord	39636	44417
Oost	56189	61336
West	64668	68963
Zuid	50025	55215
Zuidoost	59147	62175

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek en Dienst Onderzoek en Statistiek, gemeente Amsterdam.

Tabel 5

Gemiddelde scores Eindtoets Basisonderwijs (CITO) leerlingen woonachtig in Amsterdam 2011-2014 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	2011	2012	2013	2014
Centrum	541,1	538,9	540,9	540,1
Nieuw-West	531,9	532,9	531,6	531,8
Noord	532,5	533	531,5	533,4
Oost	536,4	535,7	535,5	536,6
West	534,7	533,7	533,6	533,4
Zuid	539,2	538,9	538,5	539,2
Zuidoost	531,3	530,9	531,0	530,6

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

5.2 Sociaal-culturele factoren

Verwacht wordt dat de vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid sociaal-culturele veranderingen zal stimuleren en de sociale-culturele integratie in de wijk verbetert. Om na te gaan of er een sociaal-culturele ontwikkeling in de gemeente Amsterdam heeft plaatsgevonden, zal het aantal allochtonen en autochtonen (tabel 4.1 en 4.2) en de gemiddelde scores Eindtoets Basisonderwijs (CITO) van leerlingen (tabel 5) in de zeven stadsdelen worden vergeleken. Het aantal allochtonen en autochtonen in een stadsdeel geven een weergave van de bevolkingssamenstelling. Een verandering in deze samenstelling zou volgens verschillende theorieën het gentrificatieproces in gang kunnen zetten. In tabel 4.1 en 4.2 is te zien dat het aantal autochtonen in alle stadsdelen is toegenomen, op het stadsdeel Nieuw-West na. Het aantal allochtonen is echter op de stadsdelen Oost en West in alle gevallen in grotere mate toegenomen met in Nieuw-West de hoogste toename. Amsterdam Oost is het enige stadsdeel waar het aantal autochtonen meer is toegenomen dan het aantal allochtonen. Opmerkelijk is dat Amsterdam Zuidoost en Nieuw-West de enige twee stadsdelen zijn waar het aantal allochtonen groter is dan het aantal autochtonen. Waar Amsterdam Noord na Centrum het laagste aantal allochtonen in het stadsdeel heeft wonen, bevindt in Nieuw-West het grootste aantal allochtonen.

Een toename van hoogopgeleide bewoners zou uiteindelijk tot een sociale menging in de klaslokalen van een basisschool moeten leiden. Tabel 5 geeft weer dat er geen duidelijke verandering van de gemiddelde CITO-scores te zien is. Het enige stadsdeel waar de gemiddelde score hoger is in 2014 vergeleken met 2011, is Noord. De laagste scores van de CITO worden behaald in Zuidoost opgevolgd door de stadsdelen Nieuw-West en Noord. Uit de resultaten van tabel 4.1, 4.2 en 5 kan worden blijkt dat in enkel één stadsdeel het aantal autochtonen is toegenomen vergeleken met het aantal allochtonen. De scores van de CITO leiden tevens niet tot een aantoonbare sociale menging in de stadsdelen Noord en Nieuw-West.

Tabel 6

Aantal verhuizingen binnen Amsterdam naar gebied van vestiging 2010- 2014 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	2010	2011	2012	2013	2014
Centrum	9723	9892	10255	10014	9759
Nieuw-West	15135	13614	12230	12400	13723
Noord	6964	7435	7144	7300	6926
Oost	12708	12406	11277	12752	12633
West	14837	14792	16162	16010	15781
Zuid	14016	14039	13720	13835	14155
Zuidoost	8259	7852	7821	7625	6968

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

Tabel 7

Aantal werkzame personen woonachtig in Amsterdam 2010-2014 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	2010	2011	2012	2013	2014
Centrum	91379	93044	95035	95298	95957
Nieuw-West	49935	49904	50636	49192	49351
Noord	29208	29383	30220	29232	30174
Oost	53426	56526	59211	58549	58563
West	40455	40241	41700	42701	43597
Zuid	94302	94521	96009	95156	99220
Zuidoost	62573	62880	62557	67368	70141

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

5.3 Demografische factoren

Verwacht wordt dat de vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid demografische veranderingen zal stimuleren en de bevolkingssamenstelling in de wijk verbetert. Om na te gaan of er een demografische ontwikkeling in de gemeente Amsterdam heeft plaatsgevonden, zal het aantal verhuizingen binnen Amsterdam naar gebied van vestiging (tabel 6) en het aantal werkzame personen (tabel 7) in de zeven stadsdelen worden vergeleken. Het aantal verhuizingen binnen Amsterdam in tabel 6 zou naast de gemiddelde WOZ-waarde een indicator kunnen zijn voor een toenemende populariteit van een wijk. Op basis van de gegevens in het tabel 6 kan worden verondersteld dat het hoge aantal broedplaatsen in de wijk hebben geleid tot een gentrificatieproces in het stadsdeel West. Het aantal verhuizingen naar dit betreffende stadsdeel neemt in vijf jaar toe en is van alle stadsdelen het hoogst. Het aantal verhuizingen naar de stadsdelen Amsterdam Nieuw-West en Zuidoost daalt in vijf jaar tijd en lijken daarmee het minst populair te zijn. Het aantal

verhuizingen naar Amsterdam Noord is vergeleken met Nieuw-West over de hele periode van vijf jaar erg laag. In tabel 6 is terug te vinden dat het aantal werkzame personen is toegenomen in 5 jaar in alle stadsdelen, op Amsterdam Nieuw-West na. De groei van het aantal werkzame personen is in Noord positief minimaal te noemen. In de stadsdelen Noord, West en Nieuw-West wonen het minst aantal werkzame personen. Wanneer deze resultaten worden gekoppeld aan de resultaten van tabel 4.1 en 4.2 kan worden vastgesteld dat in Nieuw-West waar de diversiteit vergroot, het aantal werkzame personen daalt. In Nieuw-West vindt geen sociale menging plaats en neemt het aantal werkzame personen niet toe. Alhoewel het aantal autochtonen in verhouding met het aantal allochtonen hoog is in stadsdeel Noord, neemt het aantal werkzame personen ook maar met een kleine hoeveelheid toe.

Tabel 8.1

Veiligheidsindex december 2014 tot en met december 2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	dec-14	apr-15	aug-15	dec-15
Centrum	133	136	135	133
Nieuw-West	116	115	116	115
Noord	115	114	114	114
Oost	100	97	96	93
West	96	96	95	94
Zuid	80	78	81	81
Zuidoost	115	117	120	115

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

Tabel 8.2

Criminaliteitsindex december 2014 tot en met december 2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	dec-14	apr-15	aug-15	dec-15
Centrum	124	128	129	124
Nieuw-West	106	105	107	106
Noord	104	101	105	101
Oost	96	93	94	90
West	91	92	92	85
Zuid	75	74	75	77
Zuidoost	112	117	121	116

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

Tabel 8.3

Overlastindex december 2014 tot en met december 2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	dec-14	apr-15	aug-15	dec-15
Centrum	189	192	192	192
Nieuw-West	107	107	108	107
Noord	115	111	111	109
Oost	105	101	100	98
West	104	104	104	104
Zuid	89	86	88	89
Zuidoost	116	114	116	108

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

Tabel 8.4

Belevingsindex december 2014 tot en met december 2015 weergegeven per stadsdeel

Stadsdeel	dec-14	apr-15	aug-15	dec-15
Centrum	85	86	83	84
Nieuw-West	134	135	133	132
Noord	126	129	129	127
Oost	98	96	95	92
West	92	92	90	92
Zuid	78	75	75	77
Zuidoost	119	119	124	120

Opmerking. Gegevens afkomstig van Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam.

5.4 Leefbaarheid

Verwacht wordt dat de vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid veranderingen zal stimuleren op de leefbaarheid en de veiligheid in de wijk verbeterd. Om na te gaan of er een ontwikkeling in de leefbaarheid in de gemeente Amsterdam heeft plaatsgevonden, zullen de gegevens van de Veiligheidsindex (tabel 8.1), Criminaliteitsindex (tabel 8.2), Overlastindex (tabel 8.3) en Belevingsindex (tabel 8.2) van de zeven stadsdelen worden vergeleken. De Veiligheidsindex geeft een gemiddelde weer van de Criminaliteitsindex, Overlastindex en Belevingsindex samengevoegd. De Criminaliteitsindex geeft aan hoeveel inbraken, moorden, diefstallen en mishandelingen plaatsvinden. De Overlastindex staat voor het aantal personenoverlast, vernieling en verloedering van een buurt. Tenslotte geeft de Belevingsindex een risicoperceptie weer en in hoeverre personen zich onveilig voelen.²

² Onderzoek, Informatie en Statistiek (2016), <https://www.ois.amsterdam.nl/visualisatie/veiligheidsindex.html?index=Veiligheidsindex&postcode=1012AC&indexdeling=buurt&meting=2015-08> (bezoekt op 9 mei 2016).

Wanneer de resultaten van de Veiligheidsindex van de zeven stadsdelen worden vergeleken, valt op dat de indexscores in het Centrum het hoogst zijn. Een Overlastindex van 192 is gemakkelijk te verklaren wanneer het uitgaansleven in dit stadsdeel is gevestigd. Opvolgend zijn de indexscores voor de stadsdelen Zuidoost, Noord en Nieuw-West het hoogst. Interessant is dat de verhouding allochtoon-autochtoon in Noord en Nieuw-West precies tegenovergesteld is. In Amsterdam Noord woont één van de kleinste aantallen allochtonen en in Nieuw-West het grootste aantal. Desondanks hebben beide stadsdelen samen met Zuidoost de hoogste de indexscores van heel Amsterdam.

Wanneer de veranderingen op de vier factoren gemeten in de zeven stadsdelen met elkaar worden vergeleken, kan worden geconcludeerd dat er geen duidelijke stedelijke ontwikkeling zichtbaar is in de zeven stadsdelen. Bovendien kunnen de waargenomen veranderingen naast de creatieve broedplaats een andere verklarende oorzaak hebben. Daarnaast is het lastig om in een tijdsperiode van vijf jaren de invloed van een creatieve broedplaats zichtbaar te krijgen in cijfers. Om na te gaan wat de invloed van een creatieve broedplaats op een wijk kan zijn, worden in het volgende hoofdstuk beschrijvingen van twee cases gemaakt, namelijk de stadsdelen Amsterdam Noord en Nieuw-West. Beide stadsdelen scoren hoog op de Veiligheidsindex en hebben een vergelijkbaar aantal creatieve broedplaatsen in het stadsdeel gevestigd. Gesteld kan worden dat de leefbaarheid in de twee stadsdelen vergelijkbaar is. Interessant aan deze twee stadsdelen zijn de verschillen in de bevolkingssamenstelling. In Nieuw-West wonen meer allochtonen dan autochtonen, dit in tegenstelling tot Noord. De sociaal-culturele en demografische factoren wijzen in beide stadsdelen niet op een aantoonbare sociale menging. De enige indicator die kan wijzen op een gentrificatie van de stadsdelen is de toegenomen bedrijvigheid door middel van een stijging van het aantal startende ondernemers. Door middel van interviews met verschillende betrokkenen wordt onderzocht of er een verandering zichtbaar is, of het beleid doeltreffend is en wat de beperkingen en neveneffecten van het Broedplaatsenbeleid zijn.

Hoofdstuk 6: Creatieve broedplaatsen in Amsterdam Noord en Nieuw-West

In het vorige hoofdstuk is de stedelijke ontwikkeling gemeten in de zeven stadsdelen van de gemeente Amsterdam door middel van verschillende indicatoren ingedeeld binnen economische, sociaal-culturele en demografische factoren en de leefbaarheid. Vanuit het kwantitatieve onderzoek zijn echter geen duidelijke veranderingen waargenomen. Aangezien de resultaten vanuit de meting ook verschillende oorzaken kunnen hebben, wordt aanvullend een kwalitatief onderzoek uitgevoerd door middel van het afnemen van interviews om na te gaan wat de invloed van een creatieve broedplaats op zijn omgeving is. Omdat een kwalitatief onderzoek in alle zeven stadsdelen niet haalbaar is in de beschikbare tijdsperiode, zullen casebeschrijvingen worden gegeven van twee stadsdelen. In de casebeschrijvingen van de stadsdelen Amsterdam Noord en Nieuw-West zal worden vastgesteld wat precies de bijdrage is geweest van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid. Per stadsdeel wordt eerst kort weergegeven wat de problemen binnen de stadsdelen zijn en wat het huidige beleid is omtrent stedelijke ontwikkeling van het stadsdeelbestuur. Vervolgens zal deelvraag twee beantwoord worden:

Is er een verandering opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid in de verschillende stadswijken in Amsterdam?

In hoofdstuk vijf is de stedelijke ontwikkeling gemeten op basis van sociaal-cultureel, economisch en demografische factoren en de leefbaarheid. Bij de beantwoording van deze vraag in dit hoofdstuk zal tevens per stadsdeel worden nagegaan of er een verandering zichtbaar is op deze vier factoren. Daaropvolgend wordt deelvraag drie beantwoord:

Waarom werkt het Atelier- en Broedplaatsenbeleid wel of niet?

Per stadsdeel wordt beschreven of het beleid doeltreffend is en wat redenen zijn waarom de doelstelling van het beleid wel of niet is gehaald. Tenslotte worden de twee cases aan het eind van het hoofdstuk met elkaar vergeleken en wordt besproken wat de beperkingen en neveneffecten van het beleid zijn.

In Amsterdam Noord is de broedplaats het Concertgemaal benaderd om na te gaan wat de invloed van deze broedplaats is op de achterstandswijk waar hij in gevestigd is. De broedplaats is gevestigd in een oud gemaal aan de Landsmeerderdijk. Er zijn in het Concertgemaal werkplekken gecreëerd voor creatieve ondernemers en biedt tevens een

podium voor klassieke muziek.³ De geïnterviewde bewoners van Noord geven aan zelf niet in contact te zijn geweest met het Concertgemaal. De broedplaatsen Noorderparkkamer en het NDSM-werf zijn wel bezocht door de geïnterviewden. De Noorderparkkamer is een houten paviljoen waar muziek- en theateroptredens worden gegeven. Het is een culturele ontmoetingsplek in het Noorderpark.⁴ Het NDSM was voorheen één van de grootste scheepswerven van Europa. Het NDSM-werf is getransformeerd tot een laboratorium voor kunst en cultuur. Het NDSM is de grootste broedplaats van Amsterdam waar ongeveer 250 creatieve ondernemers en kunstenaars te werk gaan.⁵ In Amsterdam Nieuw-West is de broedplaats OH3 benaderd om te onderzoeken wat de invloed van deze broedplaats is op de achterstandswijk waar hij in gevestigd is. De wooncorporatie de Alliantie zag de oprichting van een broedplaats als de kans om nieuwe initiatieven naar de achterstandswijk te halen die verschillende problemen had zoals een hoog aantal overvallen en hangjongeren. Naast de ateliers die in OH3 zijn gevestigd, is ook een koffiebar opgezet waar regelmatig buurtborrels worden georganiseerd (Interview, 28 april 2016). Naar aanleiding van het interview dat is afgenomen met een medewerker van Bureau Broedplaatsen is ook contact opgenomen met de programmamaker van broedplaats WOW in Nieuw-West. Het voormalige schoolgebouw heeft twee bestemmingen gekregen. Naast de werk- en woonplekken die zijn gecreëerd voor de kunstenaars en de expositieruimtes, is er ook een hostel gevestigd in broedplaats WOW (Interview, 30 mei 2016).

6.1 Creatieve klasse in Amsterdam Noord

Amsterdam Noord heeft een ander karakter dan de overige stadsdelen door de bevolkingssamenstelling en de sociale structuur. De bevolking heeft gemiddeld een laag inkomen wat een aantal sociaaleconomische problemen met zich meebrengt. Dit gegeven hoeft echter niet altijd een negatieve omstandigheid te zijn, een lid van het stadsdeelbestuur geeft aan: “Ik ben er altijd heel trots op dat mensen met een laag inkomen een woning kunnen vinden in Noord en dan ook nog op een plek wonen waar ze trots op kunnen zijn” (Interview, 2 juni 2016). Het stadsdeelbestuur toont aan genoeg plek te hebben voor nieuwe ‘Noorderlingen’ (Interview, 2 juni 2016). In Noord is het aantal bewoners momenteel hard aan het groeien. Er worden veel nieuwe woningen gerealiseerd, waarmee de bedrijvigheid ook

³ Concertgemaal (2016), <http://concertgemaal.nl> (bezocht op 9 augustus 2016).

⁴ Noorderparkkamer (2016), <http://www.noorderparkkamer.nl/over-de-noorderparkkamer> (bezocht op 9 augustus 2016).

⁵ NDSM (2016), <http://www.ndsm.nl/thema/cultuur> (bezocht op 9 augustus 2016).

toe neemt in het stadsdeel (Stadsdeel Noord, 2013: 11). De bereikbaarheid van Noord speelt hierbij een belangrijke rol en wordt door het bestuur als een uitdaging gezien (Interview, 2 juni 2016).

Het stadsdeel Noord benoemt in de beleidsvisie ‘Kunst en Cultuur in Noord’ de verbindende waarde van kunst en cultuur als kerngedachte. Aan die kerngedachte worden vier centrale thema’s gekoppeld, namelijk kennismaking, verleiding, plezier en experiment (Stadsdeel Noord, 2013: 9). Volgens de beleidsvisie kan kunst vele verschillende functies vervullen waaronder mensen met elkaar samen laten brengen. Kunst zou voor nieuwe impulsen in de wijk zorgen. De Noorderparkkamer is een voorbeeld waarbij cultuur tot een verbetering van de wijk zou hebben geleid (Stadsdeel Noord, 2013: 12). Kunstenaars maken de buurten in Amsterdam Noord aantrekkelijker en dynamischer waarmee Noord zijn eigen identiteit kan versterken (Stadsdeel Noord, 2013: 17). Door de nieuwe culturele initiatieven is Noord steeds meer onderdeel gaan uitmaken van Amsterdam. Daarmee is “een spannende kruisbestuiving op gang gekomen tussen kunstenaars, culturele instellingen, bewoners, bedrijven en bezoekers van Noord en daarbuiten” (Stadsdeel Noord, 2013: 15). Veel creatieve ondernemers zoeken bewust een verbinding met de verschillende bewoners van het stadsdeel. Door de investeringen door creatieve ondernemers in Noord neemt het aantal toeristen en bezoekers toe. Daarnaast zorgt het prikkelende culturele landschap ervoor dat meer ondernemers en bewoners naar het stadsdeel toe verhuizen (Stadsdeel Noord, 2013: 18). Op verschillende manieren wordt geprobeerd de bewoners van Noord te betrekken bij nieuwe culturele projecten en deze toegankelijker te maken, zoals speciale gereduceerde toegangsprijzen, een gerichte promotie op scholen en een gezamenlijke programmering om zo tot een gevarieerd kwaliteitsaanbod te komen (Stadsdeel Noord, 2013: 29). Hierbij zijn er culturele organisaties die zich in hun programmering richten op de bewoners uit Noord en instellingen die een groter stedelijk publiek willen bereiken (Stadsdeel Noord, 2013: 37). Vanuit de beleidsvisie kan volgens het stadsdeelbestuur worden opgemaakt dat kunst en cultuur een aantal veranderingen in gang hebben gezet. Verschillende belanghebbenden hebben hier ieder een eigen visie op.

Is er een verandering opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid in de verschillende stadswijken in Amsterdam?

Economische verandering

In Amsterdam Noord is de Van der Pekbuurt de afgelopen twee jaar sterk in populariteit

gestegen. Een deel van de sociale huurwoningen wordt verbouwd en aangeboden aan als koopwoning voor nieuwe Noorderlingen. Daarnaast worden ook veel nieuwe woningen gerealiseerd. De broedplaatsen maken de buurten aantrekkelijker om in te wonen, echter waren de plannen om de buurt op te knappen in het stadsdeel al gemaakt voordat een broedplaats zijn invloed hierop kon uitoefenen. De broedplaats kan dus als één van de middelen gezien die wordt gebruikt om nieuwe mensen naar de stadsdelen te trekken (Interview, 2 juni 2016). In hoeverre de broedplaatsen nieuwe Noorderlingen naar het stadsdeel heeft toegetrokken, wordt door meerdere geïnterviewden in twijfel genomen. De woningen in de stad zijn niet meer betaalbaar voor mensen met gezinnen, waardoor vele bewoners genoodzaakt zijn te verhuizen naar plekken waar een huis met een tuin nog wel betaalbaar is (Interview, 29 mei 2016). Eén van deze geïnterviewden woont sinds twee jaar in het stadsdeel en studeert momenteel nog. De voornaamste reden van haar verhuizing was de lage huur van het appartement waar ze samen met haar vriend woont. In deze twee jaar is het imago van Noord verbeterd, en afgaand op de reacties van haar hoogopgeleide vrienden hebben de creatieve broedplaatsen daar een grote rol bij gespeeld (Interview, 3 mei 2016).

Sociaal-culturele verandering

In Amsterdam Noord, waar voornamelijk laagopgeleide autochtonen wonen, is een verandering zichtbaar in bepaalde buurten van het stadsdeel. De opgeknaptte koopwoningen bieden jonge hoogopgeleide mensen veel ruimte voor een lage prijs. De creatieve broedplaatsen hebben Noord een nieuw beeld gegeven voor deze jonge hoogopgeleide mensen, ze brengen weer leven in de buurt. De nieuwe Noorderlingen hebben dan ook geen probleem om de broedplaatsen te vinden. Voor de oude Noorderlingen zal een broedplaats geen verandering brengen. De oude Noorderlingen zijn door de slechte promotie niet op de hoogte van de evenementen die er plaats vinden in de broedplaatsen, daarnaast sluit de programmering van de broedplaats niet aan bij de doelgroep. Een broedplaats zal de twee verschillende groepen niet samenbrengen en tot een sociale menging brengen (Interview, 29 mei 2016).

De oprichter van onder andere de Noorderparkkamer en het Concertgemaal merkt op dat broedplaatsen vaak opkomen in gebieden waar veel lege gebouwen staan en het nog spannend is. Omdat Noord aan de andere kant van het IJ zit, zijn de processen die zich de afgelopen jaren hebben opgedaan goed zichtbaar geweest. De creatieve ondernemers die zich allereerst vestigden in Noord waren erg naar binnen op hun eigen werk gericht en hadden weinig

contact met de buurt. Volgens de oprichter van de een aantal broedplaatsen is het noodzakelijk om de bewoners bij de broedplaatsen te betrekken, om de negatieve reacties tegen te gaan. Door de broedplaatsen zichtbaar te maken en open te stellen, kunnen ze iets voor de buurt gaan betekenen. Niet iedere kunstenaar heeft echter behoefte aan het contact met de wijk en wilt zich vooral kunnen richten om het maken van kunst. Voor een aantal broedplaatsen is specifiek op zoek gegaan naar sociaal vaardige kunstenaars die het interessant vinden om de maatschappij te betrekken bij hun werk. Veel bewoners gaven echter weerstand tegen de nieuwe initiatieven die werden opgezet in hun buurt, wat voor extra uitdagingen zorgden voor de broedplaatsen: “Het was niet makkelijk mensen die tegen verandering zijn en niks met kunst en cultuur hebben om hen toch te inspireren om mee te doen” (Interview, 4 mei 2016). De ervaringen van verschillende belanghebbende actoren komen niet altijd overeen wanneer het aankomt op de veranderingen die de broedplaatsen in gang hebben gezet. Het lid van het stadsdeelbestuur geeft aan dat de broedplaatsen voornamelijk iets hebben gedaan met de beeldvorming van het stadsdeel. Over het algemeen wordt overschat wat een broedplaats daadwerkelijk voor een buurt heeft betekend. Als voorbeeld wordt het NDSM-werf gegeven: “de kunstenaars zijn redelijk naar binnen gericht en zijn vooral bezig zijn met hun eigen werk, waar natuurlijk helemaal niets mis mee is, maar het gevoel dat er iets gebeurt wil er dan zeker wel ontstaan.” (Interview, 2 juni 2016).

Demografische verandering

Zoals eerder genoemd is in Amsterdam Noord in bepaalde delen de demografie van de buurt verandert. Voornamelijk in de buurten die grenzen aan de pont en goed bereikbaar zijn vanuit het Centrum van Amsterdam hebben nieuwe bewoners zich gevestigd. De populariteit van deze buurt is te verklaren door de betaalbaarheid van de woningen die in Noord beschikbaar zijn. De vestiging van creatieve broedplaatsen heeft Noord echter wel op de kaart gebracht en daarmee meer zichtbaar geworden voor de nieuwe doelgroep. In de overige buurten is er geen verandering waargenomen. Met de groeiende populariteit van onder andere de Van der Pekbuurt, vindt het stadsdeelbestuur het belangrijk voor de oude Noorderlingen betaalbare woningen beschikbaar te houden. Door middel van een goede verhouding van sociale huurwoningen en koopwoningen hoopt het bestuur een goede verhouding te behouden. Een bewoner merkt wel op dat het aantal sociale huurhuizen is geslonken en het aantal gerenoveerde woonhuizen toe neemt (Interview, 2 juni 2016).

Met de komst van de nieuwe Noorderlingen, verandert volgens de bewoners ook het straatbeeld. Een klein opvallend detail is dat de krantenbezorgers van het Parool het drukker krijgen dan de bezorgers van de Telegraaf en het aantal bakfietsen voor de deur toeneemt. Door de verhuizing van de EYE en de vestiging van broedplaatsen als de Tolhuistuin ervaren bezoekers dat het stadsdeel Noord dichtbij het centrum is gelegen. Opmerkelijk is dat de nieuwe woningen die aan de IJ-oever worden gebouwd, worden gepresenteerd als centrum. De veranderingen in Noord zijn dan ook voornamelijk waarneembaar in het gedeelte waar de bezoekers van de broedplaatsen vanaf de pond binnen komen, ook wel de Van der Pek-buurt. In andere delen van Noord lijkt weinig verandering te zijn plaatsgevonden, en durft een bewoner haar kinderen dan ook niet op straat te laten spelen. (Interview, 29 mei 2016). Desondanks is het stadsdeelbestuur, zoals ook in de beleidsvisie 'Kunst en Cultuur in Noord' is aangegeven, er wel van overtuigd dat kunst en cultuur indirect een rol kunnen spelen en bewoners kunnen motiveren en de betrokkenheid kunnen vergroten, maar ze kan niet bevestigen dat heel een buurt door een broedplaats in leven komt. Het stadsdeelbestuur als overheid moet van bovenaf dit soort processen niet proberen te beïnvloeden door middel van creatieve broedplaatsen, dit zal direct een aversie bij de bewoners zal oproepen (Interview, 2 juni 2016).

Verandering in de leefbaarheid

De leefbaarheid van het stadsdeel lijkt niet te zijn veranderd met het vestigen van de creatieve broedplaatsen in Noord. Het lid van het stadsdeelbestuur duidt aan dat de verandering van de bevolkingssamenstelling geen invloed op de leefbaarheid (Interview, 2 juni 2016). Hoewel de bewoners van de twee stadsdelen geen directe affiniteit hebben met kunst en cultuur, wordt het opknappen van het leegstaande gebouw tot een broedplaats, als een positieve ontwikkeling ervaren (Interview, 29 mei 2016). Hangjongeren met de daarbij komende overlast zijn echter nog steeds aanwezig in beide stadsdelen en deze zullen door de komst broedplaatsen enkel alleen een paar straten verderop verplaatsen. De inzet van straatcoaches heeft in Amsterdam Noord eerder de leefbaarheid verbeterd. Echter zodra deze coaches weer verdwenen, deden dezelfde problemen weer voor in de buurt (Interview, 29 mei 2016).

6.2 Creatieve klasse in Amsterdam Nieuw-West

In Amsterdam Nieuw-West wonen veel mensen met een laag inkomen samen op één plek. Een groot deel van deze bevolking is de Nederlandse taal niet machtig en is daarnaast vaak laagopgeleid. Wanneer mensen werkeloos zijn en weinig uitzicht hebben op een betere

toekomst zullen ze sneller in de criminaliteit vallen. Dit zijn de observaties van een werknemer die al een aantal jaar rondleidingen geeft in de Kolenkitbuurt namens het Van Eesterenmuseum in Amsterdam Nieuw-West. De buurt is eerder als een zogenoemde Vogelaarwijk bestempeld. De bewoners van de Kolenkitbuurt zijn daarentegen best tevreden over de wijk. Er bestaat ontevredenheid over de staat van de woningen maar met de buurt zelf hebben de bewoners zelf minder problemen (Interview, 31 mei 2016). De programmamaker van de broedplaats WOW in het stadsdeel Nieuw-West geeft aan dat voor de oprichting van de broedplaats in de Kolenkitbuurt het een duistere troosteloze plek was waar veel werd gedeald (Interview, 30 mei 2016). Ook woningbouwvereniging de Alliantie merkte op dat de leefomstandigheden in Nieuw-West slecht waren, er was sprake van veel hangjongeren en overvallen. De Alliantie heeft het gebouw waar broedplaats OH3 is gevestigd verhuurd aan een broedplaatsontwikkelaar om daarmee nieuwe initiatieven naar de buurt te trekken en de leefomstandigheden te verbeteren (Interview, 28 april 2016).

Is er een verandering opgetreden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid in de verschillende stadswijken in Amsterdam?

Economische verandering

In Nieuw-West moet het gentrificatieproces nog starten. Een gentrificatie is in Bos en Lommer, aan de centrumkant vanaf de ringweg in Amsterdam West, al zichtbaar. Verschillende ondernemingen worden opgezet gericht op de nieuwe doelgroep die zich in de deze wijk heeft gevestigd. Ook in Amsterdam Nieuw-West worden oude sociale huurwoningen gesloopt en nieuwe koopwoningen gebouwd. Deze nieuwe koopwoningen moeten nieuwe bewoners aantrekken. Economische verbeteringen zijn daarentegen nu al zichtbaar door de economische impuls die Broedplaats WOW heeft gegeven aan de wijk. Verschillende opdrachten worden uitbesteed aan plaatselijke kleine ondernemers. Ook de vestiging van het hostel in broedplaats WOW in de Kolenkitbuurt in Nieuw-West zouden de lokale supermarkten en speciaalzaken nieuwe klanten bieden. Gesteld kan worden dat Amsterdam Nieuw-West achter loopt in het proces dat al gaande is Noord. Het hostel dat in broedplaats WOW is opgericht en 350 bedden ter beschikking stelt, verandert het straatbeeld op een andere manier. Jonge hippe toeristen trekken de wijk in en maken gebruik van de diensten en producten van de kleine ondernemers in de buurt. Het feit dat de oude school waar broedplaats WOW in is gevestigd, is getransformeerd van een donkere plek naar een

broedplaats waar weer levendigheid is te vinden, heeft een positieve uitstraling op de buurt (Interview, 30 mei 2016).

De beheerder van een andere broedplaats in Nieuw-West, OH3, geeft tevens aan dat verschillende soorten mensen samen komen in een buurt: “Deze nieuwe creatieve huurders moeten ook boodschappen doen en willen een wandeling maken voor de lunch” (Interview, 28 april 2016). Een broedplaats geeft een economische impuls aan een buurt door taken uit te besteden aan kleine ondernemers gevestigd in de omgeving. Hierbij wordt het voorbeeld gegeven dat alle gordijnen van het hostel in broedplaats WOW zijn genaaid door een plaatselijke Turkse kleermaker. Een tweede voorbeeld is stichting Connect dat zich heeft gevestigd in één van de ruimtes van WOW. Een bekende kickbokser die is opgegroeid in de Kolenkitbuurt zet zich in om kansarme Turkse en Marokkaanse jongeren op het juiste pad te krijgen. De kickbokser leidt de jongeren op tot beveiligers om zo jeugd preventieteam op te zetten. Broedplaats WOW maakt gebruik van de diensten van Connect bij de organisatie van evenementen (Interview, 30 mei 2016).

Sociaal-culturele verandering

Het grotendeel van het stadsdeel bestaat uit allochtone bewoners met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Aangezien Nieuw-West zich nog aan de start van het gentrificatieproces bevindt, is er nog geen grote verandering opgetreden in deze samenstelling. Veel bewoners zijn zich niet bewust van de creatieve instellingen die in hun buurt zijn gevestigd. De promotie van de evenementen bereikt de doelgroep niet onder andere door een taalachterstand. De broedplaatsen en studenten bereiken met hun inzet maar een klein deel van hun doelgroep, een menging van de twee leefwerelden vindt ook in dit stadsdeel dus niet plaats. Kunst en cultuur doen weinig met buurtbewoners. De meest voorname functie van een broedplaats is dat nieuwe groepen mensen worden aangetrokken. Het straatbeeld verandert omdat deze nieuwe groepen mensen op straat lopen en in de winkels hun boodschappen doen. De jonge toeristen die verblijven in het hostel en de kunstenaars die een atelier huren in de broedplaats trekken de buurt in en veranderen daarmee het straatbeeld enigszins. “In de buurt was voorheen negentig procent van Turkse en Marokkaanse afkomst en deze wordt nu letterlijk witter, blanke Nederlanders met een hoge opleiding en hoger inkomen komen op de buurt af en daar mee verandert de samenstelling” (Interview, 31 mei 2016).

Demografische verandering

In de Kolenkitbuurt in Nieuw-West is nog geen sprake van een verandering in de demografie. Het gemeentebestuur heeft met het project Vooruit studenten woonruimten geboden in ruil voor maatschappelijk werk in de buurt. Wanneer het gentrificatieproces van Noord gevolgd zou worden, kan na de kleine groep studenten en kunstenaars in de broedplaatsen een grotere groep autochtone hoogopgeleiden verwacht worden. Of de afwijkende bevolkingssamenstelling en de ligging van het stadsdeel ten opzichte van het Centrum daarbij een verschil maken zal uit nader onderzoek moeten blijken. Een medewerker van het van Eesterenmuseum geeft regelmatig rondleidingen aan groepen vrouwen van Turkse en Marokkaanse afkomst in hun eigen buurt. Wanneer zij alle (culturele) voorzieningen in de Kolenkitbuurt gedurende de rondleiding langs gaat, zijn deze vrouwen hier niet mee bekend terwijl zij bij wijze van spreken letterlijk om de hoek van deze voorzieningen wonen. Veel creatieve projecten die een buurtfunctie hebben, bereiken hun doelgroep niet (Interview, 31 mei 2016). De programmamaker vanuit broedplaats WOW heeft een ander beeld van de invloed die kunst en in het bijzonder de broedplaats heeft op zijn omgeving. Vanuit haar visie is de impact op de buurt enorm. Het straatbeeld is in de buurten grenzend aan de ringweg veel veranderd de afgelopen jaren. Dit is onder andere zichtbaar door middel van de opkomst van hippe koffiebarretjes. Zodra de stap over de ringweg wordt genomen, verandert dit straatbeeld enigszins. De Turkse en Marokkaanse winkeltjes overheersen nog in onder andere de Kolenkitbuurt. (Interview, 28 april 2016).

Verandering in de leefbaarheid

In Nieuw-West is de leefbaarheid niet verbeterd aan de hand van de vestiging van de creatieve broedplaatsen. Het feit dat er leven is gekomen in de oude gebouwen die voorheen leeg stonden, maakt dat het straatbeeld enigszins verandert. Er worden wel initiatieven opgezet om de leefbaarheid te verbeteren. Door middel van jeugd preventieteam worden Marokkaanse en Turkse jongeren gestimuleerd de juiste keuzes te maken. Hoewel broedplaats WOW samen werkt met stichting Connect die jeugd preventieteam opzet en in de omgeving inzet, heeft de broedplaats geen directe invloed op de leefbaarheid van de buurt (Interview, 30 mei 2016). De veranderingen die in Nieuw-West zichtbaar zijn, kunnen niet allemaal worden aangeduid als een direct gevolg van de oprichting van broedplaatsen. De plannen om wijken in Nieuw-West op te knappen bestonden al voordat de broedplaatsen werden opgericht, misschien dat eenzelfde verandering zichtbaar was geweest wanneer de broedplaatsen niet in Nieuw-West waren opgezet (Interview, 28 april 2016).

6.3 Verklaring beleidseffectiviteit

Waarom werkt het Atelier- en Broedplaatsenbeleid wel of niet in Noord?

Ondanks de onenigheid over de invloed van een broedplaats op een wijk, geven verschillende geïnterviewden aan dat de veranderingen in een wijk nooit te wijten zijn aan één broedplaats. De oprichter van verschillende broedplaatsen in Noord beschrijft: “het is nooit één ding, nooit één broedplaats, het is een samenloop van allerlei ontwikkelingen” (Interview, 4 mei 2016). Gedurende de start van de oprichting van de Noorderparkkamer was er in Noord weinig publiek voor cultuur en creativiteit. Vanuit het inzicht van deze initiatiefnemer was Noord toe aan meer cultuur, levendigheid en ontmoetingsplekken. In samenwerking met oude en nieuwe Noorderlingen is er een nieuwe Noordse cultuur gevormd. Met de ondersteuning van de gemeente zijn in een korte tijd veel initiatieven van de grond gekomen. “Wethouders en het stadsdeelbestuur geloofden heel erg in de creatieve initiatieven en cultuur het visitekaartje te laten zijn van Noord” (Interview, 4 mei 2016).

De doelstellingen van de oprichters van broedplaatsen komen niet altijd overeen met de ervaringen van andere belanghebbenden binnen de uitvoering van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid. Een lid van het stadsdeelbestuur geeft aan dat zij een broedplaats niet synoniem ziet staan aan actief in een buurt verbindingen leggen, dit in tegenstelling tot wat volgens de eerder genoemde beleidsvisie ‘Kunst en Cultuur in Noord’ de rol die kunst en cultuur kan vervullen. Het verbinden van bewoners zou niet het hoofdzakelijke doel van een broedplaats moeten zijn, maar een broedplaats kan wel als middel worden ingezet om dit doel te bereiken. Door de vestiging van een broedplaats zal een buurt ook niet vanzelf veranderen, het is wel mogelijk maar iedere initiatiefnemer zal beamen dat een sociale menging van de oude en nieuwe Noorderlingen niet natuurlijk zal optreden. Daarnaast speelt ook de reden dat ondanks de goede bedoelingen van de creatieve initiatieven, de evenementen die georganiseerd worden niet de interesse van de bewoners in Noord hebben. Een broedplaats zal moeite hebben om bewoners te betrekken bij evenementen wanneer de programmering niet aansluit bij de behoeftes van de omgeving (Interview, 2 juni 2016). De oprichter van een aantal broedplaatsen brengt daar tegen in dat niet iedere broedplaats zijn programmering hoeft aan te passen aan zijn omgeving. Een voorbeeld hierbij is de oprichting van het Concertgemaal. Voorafgaand aan het initiatief van deze broedplaats was al duidelijk dat veel bewoners van Noord weinig interesse zouden hebben in klassieke muziek. Bij deze specifieke broedplaats gaat het om de inhoud, de muziek. De broedplaatsen die graag wel hun

programma willen aanpassen aan hun omgeving stuiten op het probleem dat er geen budget beschikbaar was voor het aannemen van een programmamaker. Het kost veel tijd en energie om een programmering aan te passen op de buurt en de bewoners actief te betrekken bij de broedplaats. “Als er geen kwartiermaker is die dagelijks zijn energie stopt om het van iedereen te laten zijn dan zie je dat het vrij snel een gesloten community zal worden” (Interview, 4 mei 2016).

Naast de programmering die niet altijd aansluit op de doelgroep lijken de prijzen van de producten en diensten van deze nieuwe creatieve initiatieven niet te zijn afgestemd met het besteedbaar inkomen van de bewoners in de omgeving. Een bewoner geeft de Noorderparkkamer als voorbeeld aan. Door de hoge prijzen van de horecaonderneming zal de bewoner de Noorderparkkamer niet snel bezoeken, ondanks dat ze initiatief om de buurt te revitaliseren wel kan waarderen. “Ze hebben daar een cappuccino van vier euro en dure broodjes, terwijl je in die buurt mensen hebt wonen die van tien euro per dag moeten rondkomen” (Interview, 29 mei 2016). De bewoners van Noord geven aan dat door de beperkte promotie van de evenementen de oude Noorderlingen vaak niet op de hoogte zijn van wat de programmering van een broedplaats is (Interview, 29 mei 2016). Onder één van die bewoners bevindt zich een student die een aantal vrienden binnen de culturele sector heeft. Zij wordt door haar vrienden die buiten het stadsdeel wonen op de hoogte gehouden van de evenementen die georganiseerd worden door de broedplaatsen en niet door de gerichte promotie op de bewoners van Noord vanuit de broedplaatsen zelf (Interview, 3 mei 2016). De oprichter van een aantal broedplaatsen in Noord erkent dit probleem. Tachtig procent van de programmering en promotie gericht moet zijn op de oude bewoners. De hippe jonge Noorderlingen weten de evenementen van een broedplaats toch wel te vinden (Interview, 4 mei 2016).

Waarom werkt het Atelier- en Broedplaatsenbeleid wel of niet in Nieuw-West?

De problemen in stadsdeel Nieuw-West zullen op lange termijn vanzelf oplossen. Een groot deel van de sociale huurwoningen wordt afgebroken en wordt vervangen door nieuwbouw koopwoningen. Door een gebrek aan woonruimte in de stad zullen mensen op een gegeven moment de stap naar de andere kant van de ringweg maken zoals nu ook al in Slotervaart gaande is. Problemen ‘verdunnen’ in een wijk waar veel werklozen wonen wanneer het aantal hoger opgeleiden met een modaal inkomen naar de wijk toe trekken. Broedplaatsen hebben in dit proces een rol omdat ze de wijk aantrekkelijker maken en daarmee aangenamer om in te

wonen (Interview, 31 mei 2016). De woningbouwvereniging de Alliantie heeft dan ook met een reden broedplaats OH3 opgezet. De woningbouwvereniging is een heel gebied in Nieuw-West aan het her ontwikkelen om nieuwe gezinnen naar de buurt toe te trekken. De creatieve broedplaats maakt de buurt aantrekkelijker voor deze nieuwe doelgroep (Interview, 28 april 2016).

Een gemeenteproject dat zich tevens richt op de verbetering van achterstandswijken is stichting Vooruit. Studenten van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit mogen in ruil voor een lage huur buurtactiviteiten organiseren. Hierbij zijn een aantal goede ideeën tot uitvoering gebracht zoals taalles, huiswerkbegeleiding voor jonge kinderen en een kledingruilwinkel met de naam 'Shop until you drop'. De promotie van deze projecten lijkt niet altijd zijn doelgroep te bereiken: "Een deel van de bewoners spreekt niet eens Nederlands laat staan Engels, de titel van de winkel 'Shop until you drop' gaat volledig aan hen voorbij. De bewoners zien natuurlijk wel kleding hangen maar hebben geen idee dat ze daar hun eigen kleding kunnen ruilen" (Interview, 31 mei 2016). Een sociale menging van de buurt zal niet snel plaatsvinden, omdat de twee leef- en denkwereelden te veel van elkaar verschillen. Het is lastig om deze twee verschillende werelden met elkaar in contact te laten komen. Het is al een uitdaging deze twee verschillende groepen zonder problemen naast elkaar te laten leven en elkaar te kunnen tolereren. Om dit te kunnen bereiken moet de gemeente aan beide groepen aandacht geven zodat geen van deze twee zich achtergesteld voelt. Het aanbieden van goede educatie is hierbij belangrijk zodat jongeren met een Marokkaanse of Turkse afkomst de zelfde mogelijkheden en kansen binnen de Nederlandse samenleving kunnen vinden als de autochtone jongeren (Interview, 31 mei 2016).

Broedplaats WOW gebruikte stichting Vooruit als middel om buurtbewoners met hun eigen activiteiten te kunnen bereiken. In samenwerking met Vooruit zijn verschillende kinderclubs opgericht die iets met kunst te maken hebben. De programmamaker beseft zelf ook dat de drempel om WOW te bezoeken voor de bewoners erg hoog is. Door middel van de kinderclubs probeert WOW de buurtbewoners te betrekken bij activiteiten van de broedplaats. Een voorbeeld is de fotoclub waar een groep kinderen de opdracht om het thema zorg in beeld te brengen. Aan het eind van het project werd een expositie georganiseerd in WOW met een opening waar vrienden en familie van de deelnemende kinderen werden uitgenodigd. Op dit soort gelegenheden probeert de programmamaker met de bewoners in contact te komen en informatie te verkrijgen over wat hen beweegt en waar de bewoners zelf op artistiek vlak

behoefte aan hebben (Interview, 30 mei 2016). De programmamaker benadrukt de waarde van haar eigen functie. In broedplaats WOW is de culturele programmering een op zichzelf staand ding. Een programmamaker is noodzakelijk om een plek actief te kunnen verlevendigen. Door het hostel wat in deze broedplaats is gevestigd, is er genoeg budget beschikbaar om een programmamaker in te huren en zo onder andere een platform op te bouwen voor jonge talentvolle kunstenaars. Om de jonge kunstenaars die een atelier huren in de broedplaats te professionaliseren is een adviesteam opgezet met verschillende experts onder andere op het gebied van promotie. Er worden in broedplaats WOW altijd een paar ateliers vrijgehouden voor toptalenten die deelnemen aan de ‘three package deal’ in samenwerking met het Amsterdams Fonds voor de kunst. Voor de overige beschikbare plekken wordt door de broedplaats zelf een aantal kunstenaars geselecteerd. Deze kunstenaars moeten aan een aantal criteria voldoen, waaronder de CAWA-toetsing, maar ze moeten ook binnen de kunstenaarsgemeenschap passen. Het is voor de kunstenaars die in broedplaats WOW wonen en werken niet verplicht de buurt te betrekken bij hun werkzaamheden. In de toekomst zullen echter wel een aantal ateliers worden gereserveerd voor kunstenaars die zich bezig houden met community art. Naast de inzet van de kunstenaars is door de programmamaker een eigen buurtprogrammering opgezet zoals de eerder genoemde kinderclubs (Interview, 30 mei 2016).

6.4 Vergelijking twee cases

Na de beschrijvingen van de twee cases Amsterdam Noord en Nieuw-West worden de veranderingen in beide stadsdelen kort met elkaar vergeleken en zullen tenslotte de beperkingen en neveneffecten van het Broedplaatsenbeleid aan bod komen.

Amsterdam Noord is de afgelopen twee jaar sterk in populariteit gestegen mede dankzij het culturele imago dat het stadsdeel heeft verkregen door de vestiging van een aantal creatieve broedplaatsen zoals het NDSM-werf en de verplaatsing van het EYE naar het stadsdeel. De nieuwe Noorderlingen vestigen zich voornamelijk in buurten die grenzen aan de pont en goed bereikbaar zijn vanuit het Centrum. In Nieuw-West heeft deze ontwikkeling nog niet plaatsgevonden. Het hostel dat in broedplaats WOW is gevestigd, heeft ervoor gezorgd dat het straatbeeld enigszins is veranderd door de jonge toeristen die de wijk in trekken. Net als in Noord worden in Nieuw-West oude sociale huurwoningen vervangen door nieuwe koopwoningen. Via de gemeente Amsterdam wordt studenten woonruimtes geboden in ruil voor maatschappelijk werk in de achterstandswijk. Alhoewel in Amsterdam Noord naast de kunstenaars de studenten de eerste nieuwe bewoners van het stadsdeel waren, hebben de

creatieve broedplaatsen in Nieuw-West naast de kleine groep studenten nog niet nieuwe hoogopgeleide bewoners kunnen trekken.

De bevolkingssamenstelling verschilt erg in de twee stadsdelen. In beide stadsdelen lijkt er echter weinig interesse te zijn vanuit de oude bewoners voor de evenementen die door de creatieve broedplaatsen worden georganiseerd. Naast dat de programmering van de broedplaatsen niet goed aansluit bij de behoeftes van deze bewoners, zorgt een slechte promotie ervoor dat de oude bewoners niet op de hoogte van de evenementen die er plaats vinden. In Nieuw-West lijkt de taalachterstand een deel van dit probleem te zijn. Broedplaatsen in beide stadsdelen ervaren het belang van een programmamaker om een buurt te kunnen betrekken bij de broedplaats. Wanneer er geen budget beschikbaar is voor een programmamaker zal de broedplaats een gesloten organisatie worden voor zijn omgeving. Ondanks dat de creatieve broedplaatsen met hun programmering wel nieuwe bewoners naar het stadsdeel weten te trekken, interacteren de twee groepen bewoners niet met elkaar en vindt er net als in Nieuw-West geen sociale menging plaats. Voor beide stadsdelen geldt ook dat de leefbaarheid niet is verbeterd met de oprichting van de creatieve broedplaatsen.

Aan de hand van de vergelijking van de twee casebeschrijvingen kan geconcludeerd worden dat de vestiging en het type broedplaats invloed hebben de gentrificatie van de achterstandswijk. In Noord zijn grote creatieve initiatieven opgezet zoals het NDSM-werf die in heel Amsterdam bekend zijn, dit in tegenstelling tot de kleinere creatieve initiatieven die zijn opgezet in Nieuw-West. Daarnaast bevinden de populaire wijken in Noord zich dicht bij het Centrum van Amsterdam. Het stadsdeel Nieuw-West bevindt zich buiten de ring van Amsterdam en zal daarom ook minder interessant zijn voor jonge (creatieve) professionals. Of de bevolkingssamenstelling invloed heeft op het gentrificatieproces in Noord kan aan de hand van de interviews niet worden vastgesteld.

De beperkingen en neveneffecten van het Broedplaatsenbeleid

Uit onderzoek blijkt dat het ontzettend lastig is om jongvolwassenen die in hun jeugd niet in aanraking zijn gekomen met kunst en cultuur over te halen en te motiveren culturele evenementen en instituties te bezoeken. Daarentegen betekent dit niet dat deze jongvolwassenen geen profijt hebben van wat een broedplaats voor het imago van- en voor de buurt waarin ze wonen kan doen. Eerder werd al genoemd dat in het stadsdeel Noord de programmering van broedplaatsen zoals het NDSM-werf niet altijd aansluit bij de bewoners van Amsterdam Noord. De grote lijnen voor het kunst- en cultuurbeleid van het stadsdeel

Noord worden bepaald door het gemeentebestuur. Het budget wat het stadsdeelbestuur zelf ter beschikking heeft om kleine initiatieven te subsidiëren gericht op de oude en nieuwe Noorderlingen is beperkt (Interview, 2 juni 2016). Een bewoner uit Noord bevestigt dit probleem. Ondanks dat veel van de activiteiten van broedplaatsen het grotendeel van de bewoners niet bereikt, kunnen ze de initiatieven wel waarderen en zijn ze blij dat de broedplaats wat levendigheid in een buurt brengt (Interview, 29 mei 2016). Een tweede bewoner sluit zich hierbij aan, het is niet mogelijk om alle bewoners bij de activiteiten van de broedplaatsen te betrekken. De oude bewoners willen graag naar de bingo of een volksopera. Het gemeentebestuur moet echter niet beweren dat de nieuwe initiatieven voor de heel buurt worden opgezet wanneer er duidelijk één bepaalde doelgroep mee wordt bereikt (Interview, 29 mei 2016).

Ook in Nieuw-West ondervindt de broedplaats WOW problemen met het bereiken van de bewoners. De taalachterstand van de bewoners in de Kolenkitbuurt zorgt ervoor dat promotie voor evenementen en initiatieven de doelgroep niet bereiken. Broedplaatsen kunnen eigen mediakanalen niet gebruiken en moeten andere manieren gaan zoeken om de buurt te betrekken bij hun activiteiten, zoals mond op mond reclame (Interview, 31 mei 2016). Vanuit de broedplaats bestaat het probleem dat het betrekken van de buurt bij de activiteiten van een broedplaats veel tijd en energie kost. De werkzame kunstenaars in een broedplaats zullen niet op eigen initiatief contact met buurtbewoners zoeken. De programmamaker moet actief de buurt benaderen om bewoners deel te laten nemen aan de verschillende projecten. Vanuit WOW is hier een budget voor beschikbaar door middel van het hostel dat is gevestigd in de broedplaats, maar dit geldt niet voor iedere broedplaats. Om als broedplaats zelf projecten op te kunnen zetten voor de buurt moet subsidie worden aangevraagd wat achteraf ook weer moet worden verantwoord. Het is noodzakelijk om iemand in dienst te hebben die deze administratie kan uitvoeren. Wanneer een broedplaats hier geen budget voor heeft zal zonder acties het gebouw gesloten blijven voor zijn omgeving (Interview, 30 mei 2016).

De beheerder van broedplaats OH3 benoemt nog een beperking van het Broedplaatsenbeleid. OH3 is afhankelijk van de kunstenaars die een atelier in de broedplaats voor het ondernemen van activiteiten. Een aantal activiteiten worden georganiseerd waaronder een Arabische poëzieclub dat door de buurtbewoners druk bezocht wordt, maar er zou veel meer ondernomen kunnen worden. “We kunnen niet alles wat in dit gebouw gebeurt, kopiëren naar de buurt” (Interview, 28 april 2016). Daarnaast is het belangrijk om na een bepaalde periode

nieuwe kunstenaars een plek te bieden in een broedplaats. Kunstenaars die een lange tijd in een bepaalde buurt werken, raken op een gegeven moment verveeld en steken daarom minder energie in het betrekken van een buurt. Nieuwe huurders zorgen voor nieuwe impulsen in een wijk (Interview, 28 april 2016).

Tenslotte spreekt het stadsdeelbestuur van het stadsdeel Noord haar zorgen uit over de toenemende populariteit van met name de Van der Pekbuurt. Mensen zullen bereid zijn steeds meer geld te betalen voor een woning in deze buurt. Het bestuur vindt het belangrijk om de oude bewoners een prettige en betaalbare woonplek te kunnen laten behouden (Interview, 2 juni 2016). Ook de initiatiefnemers van creatieve instellingen die aangesloten zijn bij de CultuurTafel spreken deze zorg uit. Noord moet niet enkel het hippe stadsdeel worden met op iedere hoek van de straat een hippe coffeebar, ook voor de oude Noorderlingen moet een plek in stadsdeel blijven zodat er een mooie mix van verschillende mensen blijft bestaan. Er wordt door de gemeente Amsterdam veel geld gestoken in het ontwikkelen van nieuwe gebouwen en huizen. Ondanks dat de gemeente begrijpt dat cultuur het visitekaartje van de stad is, moet er ook aandacht blijven voor de sociale functie die het kan vervullen (Interview, 4 mei 2016). Het stadsdeelbestuur lijkt veel geld te investeren in de bouw van nieuwe woningen, eventueel met de gedachte om nieuwe bewoners naar Noord toe te trekken. Naast de investeringen in nieuwe woningen zou het bestuur volgens bewoners ook meer geld mogen steken in het onderhoud van de huidige woningen (Interview, 29 mei 2016). Het stadsdeelbestuur bevestigt zelf ook dat de leefbaarheid verbetert wanneer wijken door middel van onderhoud worden opgewaardeerd, maar dat daar weinig budget beschikbaar voor is (Interview, 2 juni 2016).

Hoofdstuk 7: Analyse en Conclusie

Na de beschrijvingen en de vergelijking van de twee cases in hoofdstuk zes, wordt tenslotte in het laatste hoofdstuk de opgestelde onderzoeksvraag beantwoord. Een samenvatting wordt gegeven van de resultaten van het empirisch onderzoek, waarna per verwachting wordt bekeken in hoeverre er een verandering heeft plaatsgevonden met het invoeren van het Broedplaatsenbeleid. Vervolgens wordt toegelicht welke lessen er kunnen worden getrokken naar aanleiding van de beleidsevaluatie. Daarop volgt een reflectie van de beleidstheorie om het hoofdstuk af te sluiten met een weergave van de beperkingen van het empirisch onderzoek.

7.1 Samenvatting en beantwoording onderzoeksvraag

In hoofdstuk één is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

In hoeverre heeft de inzet van culturele broedplaatsen invloed op de stedelijke ontwikkeling in achterstandswijken in Amsterdam?

Om deze vraag te beantwoorden is een beleidsevaluatie uitgevoerd. In het kwantitatieve onderzoek is op basis van vier factoren, economische, sociaal-culturele en demografische factoren en de leefbaarheid, gemeten of een stedelijke ontwikkeling heeft plaatsgevonden in de zeven stadsdelen van de gemeente Amsterdam. Uit dit onderzoek kon echter geen duidelijk gentrificatieproces worden waargenomen zoals Florida deze in zijn theorie beschrijft. Aangezien de resultaten vanuit de meting ook verschillende oorzaken kunnen hebben, is aanvullend een kwalitatief onderzoek uitgevoerd om na te gaan wat de invloed van een creatieve broedplaats op zijn omgeving is. Aan de hand van de beschrijvingen en de vergelijking van de twee cases Amsterdam Noord en Nieuw-West is per factor nagegaan in hoeverre er een verandering heeft plaats gevonden in de onderzochte buurten van de twee stadsdelen. Uit de vergelijking tussen de stadsdelen bleek dat Amsterdam Nieuw-West in het gentrificatieproces achter liep op het stadsdeel Noord. Waar Nieuw-West nog amper nieuwe jonge hoogopgeleide bewoners heeft weten aan te trekken, is in Noord dit proces al wel gaande. Ondanks de toenemende populariteit is de leefbaarheid niet verbeterd in het stadsdeel. De vestiging van de nieuwe bewoners heeft ondernemers aangetrokken die zich op deze nieuwe doelgroep richten waardoor een economische verandering kan worden vastgesteld. Een sociale menging van de oude en nieuwe bewoners blijft uit. De kunst en cultuur die de

broedplaatsen bieden, kunnen de twee groepen niet samenbrengen. De broedplaatsen weten de nieuwe bewoners wel te bereiken, maar de evenementen die zij organiseren weten de interesse van de oude bewoners niet te wekken. Daarnaast staat ook niet iedere broedplaats open voor zijn buurt. Dit kan een bewuste keuze zijn of het gevolg van een beperkt budget waardoor geen programmamaker kan worden aangenomen die als voornaamste taak heeft de buurt bij de broedplaats te betrekken. De directe invloed van de broedplaatsen op de omgeving blijkt dus beperkt. Er moet rekening worden gehouden met twee omstandigheden bij de beleidsevaluatie van het Broedplaatsenbeleid in de twee stadsdelen, namelijk de vestiging en het type broedplaats. De creatieve initiatieven in Noord zijn groter en daarom bekender en populairder bij jonge hoogopgeleide professionals. Daarnaast staat niet iedere broedplaats open voor interactie met zijn omgeving. De locatie van de vestiging van de broedplaats is een tweede belangrijke factor om rekening mee te houden. Het stadsdeel Noord is veel gunstiger gelegen tot het Centrum van Amsterdam dan Nieuw-West en daarom makkelijker bereikbaar.

Naar aanleiding van de theorie zijn vijf verwachtingen opgesteld in hoofdstuk twee. Per verwachting wordt nagegaan of deze van toepassing is op het Atelier- en Broedplaatsenbeleid in Amsterdam.

Verwachting 1: De vestiging van creatieve professionals in een wijk zal een verandering van een gentrificatie (opwaardering) van achterstandswijken tot stand brengen.

De gentrificatie van de achterstandswijken is gemeten op de volgende vier gebieden:

Verwachting 2: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal economische veranderingen stimuleren en verbetert de economie in de wijk.

Het aantal ondernemers is toegenomen in de stadsdelen. Bewoners in Noord ervaren dat met de vestiging van de nieuwe Noorderlingen er meer voorzieningen opkomen in het stadsdeel. Deze voorzieningen zijn echter wel gericht op de nieuwe bewoners. Het aantal gerenoveerde koopwoningen is gestegen in Noord. Het stadsdeelbestuur hoopt wel een goede verdeling te blijven onderhouden in vergelijking met het aantal de sociale huurwoningen.

Verwachting 3: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal sociaal-culturele veranderingen stimuleren en verbetert de sociale-culturele integratie in de wijk.

De samenstelling van de buurtbewoners is in Nieuw-West niet veranderd, waardoor een sociaal-culturele verandering niet heeft plaatsgevonden. In Noord heeft eveneens geen sociale menging plaatsgevonden ondanks de vestiging van broedplaatsen in de wijken. De evenementen van broedplaatsen trekken voornamelijk de nieuwe bewoners aan omdat de programmering niet aansluit bij de behoeftes van de oude bewoners. De twee groepen bewoners interacteren weinig tot niet met elkaar, waardoor sociaal-culturele veranderingen uit blijven.

Verwachting 4: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal demografische veranderingen stimuleren en verbetert de bevolkingssamenstelling in de wijk.

De samenstelling van de buurtbewoners is in Nieuw-West niet veranderd. In Noord heeft een nieuwe groep Noorderlingen zich gevestigd. De creatieve broedplaatsen in Noord hebben het stadsdeel aantrekkelijker gemaakt voor deze nieuwe bewoners, echter spelen ook andere redenen mee waarom zij zich in Noord zijn gaan vestigen, waaronder de lage huisprijzen en de locatie van de wijk.

Verwachting 5: De vestiging van de creatieve klasse ten gevolge van beleid zal veranderingen stimuleren op de leefbaarheid en verbetert de veiligheid in de wijk.

Deze verwachting kan niet worden aangenomen. De leefbaarheid is met de vestiging van de creatieve klasse niet verbeterd in de achterstandswijken.

7.2 Beleidsevaluatie: het trekken van lessen

Wat kunnen beleidsmakers en beleidsuitvoerders leren van dit evaluatieonderzoek en hoe kan het beleid worden verbeterd? De voornaamste doelstelling van Bureau Broedplaatsen is om creatief talent een atelier te kunnen bieden voor een lage huur, hier kan geen advies over worden gegeven. Naar aanleiding van de beleidsevaluatie kan aan Bureau Broedplaatsen wel advies worden gegeven over hoe zij creatieve broedplaatsen meer invloed kunnen laten hebben op de stedelijke ontwikkeling van achterstandswijken. Om mensen naar broedplaatsen toe te trekken moeten de programmering en de kosten van de voorzieningen aansluiten bij de interesse en besteedbare budget van de buurtbewoners. Wanneer er geen programmamaker aanwezig is op een broedplaats die zijn of haar tijd kan steken in een programma en de communicatie van dit programma naar de bewoners toe, zal er geen verandering plaatsvinden. De interactie tussen de verschillende bewoners zal vervolgens vanzelf moeten plaatsvinden, wanneer dit contact beïnvloed wordt van bovenaf zal niet het gewenste resultaat plaatsvinden.

Om een goede verdeling van oude en nieuwe bewoners te krijgen, zal het aantal nieuwe koopwoningen en sociale huurwoningen in verhouding tot elkaar moeten staan.

7.3 Reflectie beleidstheorie

De beleidstheorie van het Atelier- en Broedplaatsenbeleid is geïnspireerd op de theorie van Richard Florida (2011). Florida voorspelde in zijn boek dat de vestiging van kunstenaars en creatieve ondernemers in achterstandswijken nieuwe creatieve en hoogopgeleide bewoners zou aantrekken. De bedrijvigheid en daarmee economische groei neemt hiermee niet alleen in de wijk toe maar zou de stad tot een creative city verheffen en grote bedrijven aantrekken. Door de groeiende populariteit van de stadswijk zouden de huisprijzen stijgen (Florida, 2011: 241). Uit het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat in geen van de stadsdelen de huisprijzen zijn gestegen. De bedrijvigheid gemeten door het aantal startende ondernemers is daarentegen in de achterstandswijken in Noord en Nieuw-West wel gestegen. In het empirisch onderzoek is de economische verandering niet gemeten door het aantal grote bedrijven dat zich in Amsterdam heeft gevestigd, dit deel van de theorie kan dus niet gereflecteerd worden.

De diversiteit van een buurt trekt volgens Florida kunstenaars en creatieve ondernemers aan. Wanneer het gentrificatieproces vervolgens in werking wordt gezet zal het aantal laagopgeleide bewoners met verschillende etnische achtergronden verminderen en worden verjaagd naar andere wijken (Florida, 2011: 239). Uit de resultaten van het kwantitatieve onderzoek blijkt dat in enkel één stadsdeel het aantal autochtonen is toegenomen vergeleken met het aantal allochtonen. De gemiddelde CITO- scores van leerlingen leiden tevens niet tot een aantoonbare sociale menging in de stadsdelen Noord en Nieuw-West.

7.4 Beperkingen empirisch onderzoek

In het empirisch onderzoek is getracht na te gaan wat de invloed van creatieve broedplaatsen op zijn omgeving is geweest. Om als broedplaats een verandering in gang te kunnen zetten, moet naast voldoende budget tevens genoeg tijd beschikbaar zijn. Veel broedplaatsen hebben maar een tijdelijke bestemming, waardoor het lastig is om te meten wat daadwerkelijk de invloed is geweest die de broedplaats op zijn directe omgeving heeft gehad. De grootste beperking in deze beleidsevaluatie was de beperkte informatie die beschikbaar was op het OIS. De data van de geselecteerde indicatoren van de vier evaluatiecriteria was niet beschikbaar van de periode voor de vestiging van de creatieve broedplaatsen. De vergelijking van de resultaten van de verschillende indicatoren over een tijdsperiode van vijf jaar is niet voldoende om in kaart te kunnen brengen wat een creatieve broedplaats met zijn omgeving

kan doen. Na de afronding van het empirisch onderzoek kunnen aanwijzingen worden gegeven voor toekomstig onderzoek. De zeven stadsdelen van de gemeente Amsterdam verschillen op onder andere de bevolkingssamenstelling. Door de verschillende ontwikkelingen die zich voortdoen in de stadsdelen is het lastig om een gentrificatieproces te voorspellen. Uit het empirisch onderzoek bleek dat volgens verwachtingen de veranderingen in Nieuw-West nog moesten gaan plaatsvinden. Om te bepalen of het proces dat in Noord heeft plaatsgevonden hetzelfde verloop in Nieuw-West zal hebben, moet uit nader onderzoek blijken. De nadruk lag in het empirische kwalitatieve onderzoek op de uitwerking van het Atelier-en Broedplaatsenbeleid.

Literatuurlijst

Adcock, R., and D. Collier (2001), 'Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research', *American Political Science Review*, 95, (3), pp. 529-546.

Bureau Broedplaatsen (2012), 'Beleidskader Atelier- en Broedplaatsen Metropoolregio Amsterdam 2012-2016', Amsterdam: gemeente Amsterdam.

Bureau Broedplaatsen (2016), 'Herzien Amsterdams Atelier- en Broedplaatsenbeleid 2015-2018', Amsterdam: gemeente Amsterdam.

CAWA (2015), 'Reglement CAWA: Doel, Taken en Werkwijze', Amsterdam: gemeente Amsterdam.

Concertgemaal (2016), <http://concertgemaal.nl> (bezoekt op 9 augustus 2016).

Dienst Onderzoek en Statistiek (2010), 'Stadsdelen in cijfers 2010', Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Duyvendak, J.W. en L. Veldboer (2004), 'Wonen en integratiebeleid: een gemengd beeld', *Sociologie*, 51, (1), pp. 36-52.

Florida, R. (2011), *The Rise of the Creative Class Revisited*, New York: Basic Books.

Gemeente Amsterdam (2015), <http://www.amsterdam.nl/gemeente/organisaties/organisaties/bureau-broedplaatsen> (bezoekt op 13 april 2015).

Gemeente Amsterdam (2016), <https://www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie/stadsdelen> (bezoekt op 28 februari 2016).

Griffioen, R. (2014), 'De creatieve klasse als vreemdelingenlegioen', *Rekto Verso; Context & beleid*, 60, februari-maart.

Het Parool (2015), 'Hip en hoogopgeleid neemt de stad over', 14 februari.

Lees, L. (2008), 'Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance?', *Urban Studies*, 45, (12), pp. 2449- 2470.

Lloyd, R. (2002), 'Neo-Bohemia: Art and neighborhood redevelopment in Chicago', *Journal of Urban Affairs*, 24, (5), pp. 517-532.

Murdoch, J., Grodach, C. en N. Foster, N. (2015), ' The importance of Neighborhood Context in Art-Led Development: Community Anchor or Creative Class Magnet?', *Journal of Planning Education and Research*, 18 augustus.

NDSM (2016), <http://www.ndsm.nl/thema/cultuur> (bezocht op 9 augustus 2016).

Noorderparkkamer (2016), <http://www.noorderparkkamer.nl/over-de-noorderparkkamer> (bezocht op 9 augustus 2016).

Onderzoek, Informatie en Statistiek (2015), 'Stadsdelen in cijfers 2015', Amsterdam: gemeente Amsterdam

Onderzoek, Informatie en Statistiek (2016),
<https://www.ois.amsterdam.nl/visualisatie/veiligheidsindex.html?index=Veiligheidsindex&postcode=1012AC&indeling=buurt&meting=2015-08> (bezocht op 9 mei 2016).

Peck, J. (2012), 'Recreative city: Amsterdam, vehicular ideas and the adaptive spaces of creativity policy', *International Journal of Urban and Regional Research*, 36, (3), pp. 462-485.

Pinkster, F.M. (2008), *De sociale betekenis van de buurt : Een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit*, Amsterdam: Amsterdam University Press.

Pratt, A. (2008), 'Creative cities, the cultural industries and the creative class', *Geografiska annaler: Series B- Human geography*, 90, (2), pp. 107- 117.

Stadsdeel Noord (2013), 'De Kunst van het Verbinden: Kunst en Cultuur in Noord 2013-2020, Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Zebracki, M en L. Smulders (2012), 'Artists-Accompanied Urban Regeneration: Insights and Lessons from Utrecht and Rotterdam', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 103, (5), pp. 615-623.

Interviews

Anne van der Meij: Community & Facility Manager A lab Amsterdam - 28 april 2016

Wietske Yntema: Bewoner stadsdeel Noord - 3 mei 2016

Floor Ziegler: Initiatiefnemer Noorderparkkamer/ Broedstraten/
NoorderparkTrust/Concertgemaal - 4 mei 2016

Naima Bouchtaoui: Projectmanager Bureau Broedplaatsen gemeente Amsterdam - 11 mei 2015

Jasmijn Reemer: Bewoner stadsdeel Noord - 29 mei 2016

Jessica van Heuvelen: Bewoner stadsdeel Noord - 29 mei 2016

Marlies Buurman: Cultureel programmamaker broedplaats WOW Amsterdam - 30 mei 2016

Karin Ruisch: Medewerker Van Eesterenmuseum - 31 mei 2016

Erna Berends: Lid dagelijks bestuur stadsdeel Noord met onder andere de portefeuille Kunst en Cultuur gemeente Amsterdam - 2 juni 2016